

Zpravodaj České geologické společnosti

červenec 2009 | 9

►►► Obsah

Editorial	2
Zprávy a oznámení	3
Společenská rubrika a výročí	11
Recenze, kritika, diskuze, zajímavosti	15
Krátká odborná sdělení	22
Próza, poezie a humor	26
Biografický slovník	29
Kontakty na autory a zprávy redakce	46

♦ **Obrázek na obálce:** Charles Darwin (1809–1882). V dvojčísle časopisu Vesmír 7–8/2009 vyšlo několik článků věnovaných 200. výročí tohoto geniálního přírodovědce. Méně známo je, že Charles Darwin byl i vynikající geolog, viz článek Václava Cílka „Geolog Charles Darwin“ v témže dvojčísle Vesmíru.

Zdeněk Tábořský

►►► Editorial

♦ Volby nového výboru České geologické společnosti

Zdeněk Tábořský

Valné shromáždění ČGSpol. spojené s volbou nového výboru se bude konat ve středu 30. 9. 2009 od 15.00 během Geologického kongresu v Bratislavě.

Program:

1. Zahájení Valného shromáždění (Citujeme ze stanov: Valné shromáždění je způsobilé se usnášet, je-li přítomna alespoň polovina členů ČGS. Nesejde-li se v určenou dobu potřebný počet členů, koná se valné shromáždění o hodinu později a je způsobilé se usnášet za jakéhokoliv počtu přítomných členů. Usnesením Valného shromáždění je návrh, pro který hlasovala dvoutřetinová většina přítomných členů ČGS.)
2. Proslov předsedy ČGS
3. Zpráva o hospodaření ČGS
4. Volba volební komise
5. Volby nového jedenáctičlenného výboru
6. Vyhlášení výsledků
7. Různé (podněty členů, diskuse o oborových a regionálních skupinách apod.)

Způsob hlasování: Každý člen Společnosti může hlasovat buď přímo na schůzi, nebo zaslat hlasovací lístek poštou. Třetí možnost – elektronický způsob hlasování – není z technických důvodů zatím dořešena (více na Valném shromáždění).

Hlasovací lístky budou opatřeny razítkem a všichni členové je dostanou poštou, tedy i ti, kteří dostávají Zpravodaj v elektronické podobě. Vyplněný hlasovací lístek pak odevzdají na Valném shromáždění či doručí jiným způsobem. Mohou je poslat poštou na sekretariát ČGS, mohou jej odevzdat některému ze členů výboru nebo některému členu Společnosti, který se Valného shromáždění zúčastní. Volební lístky doručené po ukončení hlasování nebudou platné – nebude tedy rozhodovat datum na poštovním razítku. Proto je třeba, abyste je odeslali s dostatečným předstihem.

Stručné představení kandidátů:

RNDr. Petr Budil, Ph. D., narozen 1969, Česká geologická služba Praha, předseda ČGSpol. a člen redakční rady Zpravodaje

Mgr. David Buriánek Ph. D., narozen 1974, Česká geologická služba Brno, člen výboru brněnské pobočky ČGSpol.

RNDr. Barbora Dudík Schulmannová, narozena 1963, Česká geologická služba Praha

doc. RNDr. Oldřich Fatka, CSc., narozen 1957, Přírodovědecká fakulta UK Praha, člen výboru ČGSpol. a redakční rady Zpravodaje

Mgr. Martin Ivanov, Dr., narozen 1969, Ústav geologických věd PřF MU, Brno, místopředseda ČGSpol. a předseda brněnské pobočky

RNDr. Jiří Jiránek, CSc., narozen 1946, penzista, dříve geolog a český velvyslanec

RNDr. Petr Rojík, narozen 1957, Sokolovská uhelná a. s.

Mgr. Lenka Lisá, Ph.D., narozena 1975, Geologický ústav AV ČR, Praha, členka výboru ČGSpol.

RNDr. Jiří Litochleb, narozen 1948, Národní muzeum, Praha, člen výboru ČGSpol. ve funkci hospodáře

Mgr. Jiří Sejkora, PhD., narozen 1968, Národní muzeum, Praha, člen výboru ČGSpol., člen redakční rady Journalu of GEOsciences

RNDr. Tamara Sidorinová, narozena 1961, Česká geologická služba, Praha, člen redakční rady Zpravodaje

Mgr. Jan Sklenář, narozen 1981, Národní muzeum, Praha

RNDr. Zdeněk Tábořský, narozen 1945, Česká geologická služba, Praha, člen výboru ČGSpol., organizace exkurzí, předseda redakční rady Zpravodaje

RNDr. Kryštof Verner, narozen 1978, Česká geologická služba, Praha, ve výboru ČGSpol. ve funkci vědeckého tajemníka

►►► Zprávy a oznámení

**♦ V letošním roce vyšla již dvě nová čísla časopisu naší Společnosti
Journal of GEOsciences: Volume 54 (2009) Vojtěch Janoušek
Issue 1**

Hydrothermal uranium-base metal mineralization of the Jánská vein, Březové Hory, Příbram, Czech Republic: lead isotopes and chemical dating of uraninite – Škácha, P.; Goláš, V.; Sejkora, J.; Plášil, J.; Strnad, L.; Škoda, R.; Ježek, J., pages 1 – 13

Supergene mineralization of the Medvědíň uranium deposit, Krkonoše Mountains, Czech Republic – Plášil, J.; Sejkora, J.; Čejka, J.; Škoda,

R.; Goliáš, V., pages 15 – 56

Gold-bearing quartz veins of the Bělčice ore district, Bohemian Massif: evidence for incursion of metamorphic fluids into a granodiorite body and for isothermal mixing between two types of metamorphic fluids – Zachariáš, J.; Novák, T., pages 57 – 72

Tsumoite and associated tellurides from the Au deposit Libčice near Nový Knín, Czech Republic: mineralogy and genetic significance – Sejkora, J.; Litochleb, J.; Plášil, J.; Bureš, B., pages 73 – 82

Issue 2

Foreword to the special volume on "Geological development of the region at the NE periphery of the Moldanubian Zone, eastern part of the Bohemian Massif" – Pertoldová, J.; Vrána, S., pages 85 – 86

Tectonometamorphic features of geological units along the northern periphery of the Moldanubian Zone – Verner, K.; Buriánek, D.; Vrána, S.; Vondrovic, L.; Pertoldová, J.; Hanžl, P.; Nahodilová, R., pages 87 – 100

Metamorphic history of skarns, origin of their protolith and implications for genetic interpretation; an example from three units of the Bohemian Massif – Pertoldová, J.; Týcová, P.; Verner, K.; Košuličová, M.; Pertold, Z.; Košler, J.; Konopásek, J.; Pudilová, M., pages 101 – 134

High-pressure metabasic rocks from the Kutná Hora Complex: geological position and petrology of exotic lithologies along the segmented Moldanubian margin, Bohemian Massif – Štědrá, V.; Nahodilová, R., pages 135 – 157

Geochemistry and petrology of high-pressure kyanite-garnet-albite-K-feldspar felsic gneisses and granulites from the Kutná Hora Complex, Bohemian Massif – Vrána, S.; Štědrá, V.; Nahodilová, R., pages 159 – 179

Ordovician metagranites and migmatites of the Svatka and Orlice-Sněžník Units, northeastern Bohemian Massif – Buriánek, D.; Verner, K.; Hanžl, P.; Krumlová, H., pages 181 – 200

Geological position and origin of augen gneisses from the Polička Unit, eastern Bohemian Massif – Buriánek, D.; Hrdličková, K.; Hanžl, P., pages 201 – 219

Tourmalinites in the metamorphic complex of the Svatka Unit (Bohemian Massif): a study of compositional growth of tourmaline and genetic relations – Čopjaková, R.; Buriánek, D.; Škoda, R.; Houzar, S., pages 221 – 243

Příjemné a inspirativní čtení přeje redakce Journal of GEOsciences

<http://petrol.natur.cuni.cz/~janousek/>

<http://www.researcherid.com/rid/B-6789-2008>

♦ Pozvánka na podzimní exkurzi České geologické společnosti č. 24

Zdeněk Tábořský

Exkurzi autobusem na téma holocenní sedimenty Labe mezi Nymburkem a Ostrou pro nás připravili Eliška Růžičková a Antonín Zeman.

Na středním toku Labe jsou vyvinuty dva holocenní stupně vyšší a nižší nivní stupeň a povrch současné nivy, většinou každoročně zaplavovaný. Několik km na západ od Nymburka v okolí obce Ostrá jsou tyto stupně velmi dobře zachovány, s důležitými geochronologickými údaji a zajímavými sedimentologickými poměry. Na naší exkurzi postupně sestoupíme z vyššího nivního stupně až do současné nivy, kde je zřícenina hradu Mydlovary. Hrad Mydlovary byl založen ve 13. století a je patrně naším jediným celocihlovým hradem. Tato technologie nepochybně souvisí s „ostrovem“ cihelné gotické architektury královského města v nedalekém Nymburku. Zde navštívíme chrám sv. Jiljí, vzácnou památku cihelné architektury z let 1280–1380 a část cihelné hradby.

Na exkurzi je nutno se předem přihlásit písemně, telefonicky, faxem, e-mailem nebo osobně u RNDr. Z. Tábořského, Česká geologická služba, Geologická 6, 152 00 Praha 5, tel: 251 085 227 – práce, 222 936 296 – byt, mobil: 606 738 858 a 606 284 696, fax: 251 818 748, e-mail: zdenek.taborsky@geology.cz nebo zdededek@volny.cz . Přednost budou mít dříve přihlášení. Odjezd v sobotu 10. 10. 2009 (sraz v 8.00, odjezd 8.15), z Geologické ulice 6, Praha 5, od pracoviště České geologické služby. Na místo srazu se dostanete tramvajemi 12 a 14 od stanice metra Smíchovské nádraží, výstup u tramvaje na stanici Geologická, pak 50 metrů po směru jízdy a podchodem pod dálnicí doleva, za podchodem 50 metrů rovně. Poplatek za autobus rozpočtený na účastníky (bude-li autobus plný, poplatek bude menší) bude vybírán během exkurze. Členům České geologické společnosti bude poskytnuta sleva. Předpokládaný návrat do Prahy kolem 19. hodiny. K exkurzi bude vydán tištěný průvodce s programem v předpokládané ceně 50 Kč.

Upozornění: Závazně přihlášení účastníci, kteří se bez omluvy nedostaví k odjezdu, budou z dalších exkurzí vyloučeni.

♦ Předběžná pozvánka na jarní exkurzi České geologické společnosti č. 25 – Hranický kras

Zdeněk Tábořský

Dvoudenní exkurzi pro nás připravují kolegové z brněnské pobočky Českého geologického ústavu, Jiří Otava, Milan Geršl a další. Mimo jiné uvidíme nejhlubší českou propast nazývanou Macůška nebo Hranická propast (její hloubka není dosud známa), Zbrašovské aragonitové jeskyně s unikátními gejzírovými krápníky a řadu dalších zajímavých lokalit v okolí Hranic na Moravě. Možná stihneme navštívit i největší český hrad Helfštýn.

♦ PALAIA, Společnost pro paleontologii, exkurze na rok 2010

Pavel Biederman

- 20. 2. Prokopské údolí – na dně prvohorního moře, sběr v lomu Mušlovka, sraz v 9.00 na zastávce tramvaje Hlubočepy, trasa Hlubočepy, Klukovice, Řeporyje, cca 8 km, trasu možno zkrátit, MHD v dosahu
- 10. 4. Za karbonskými močály, sběr uhlotvorných rostlin v Otovicích, sraz v 8.30 Masarykovo nádraží v Praze u pokladen nebo na nádraží v Kralupech nad Vltavou, trasa Hostibejk, Minice, Otovice, cca 8 km
- 12. 6. Koněprusy, prvohorní korálový útes, poznání krasových jevů, sběr devonských zkamenělin, sraz v 8.00 Hlavní nádraží v Praze u pokladen nebo na nádraží v Berouně, trasa Beroun, Litohlavy, Kotýz, Zlatý Kůň, Srbsko, cca 15 km
- 23. 10. Svatý Jan, tajemství podmořských sopek siluru, sběr devonských rostlin, silurských zkamenělin, ukázky krasových jevů, sraz Hlavní nádraží v Praze u pokladen nebo na nádraží v Srbsku, trasa Srbsko, Hostím, Svatý Jan, Loděnice, cca 9 km

Protože sraz na exkurze je plánován se značným předstihem, nelze odhadnout jaký bude v dané době přesný odjezd vlaků. Předpokládejte nejbližší vlak po době srazu + 10 min.

Exkurze jsou s odborným průvodcem a konají se za každého počasí, účast je na vlastní nebezpečí.

Mimo uvedené akce vznikají některé exkurze (výlety) neplánovaně. Pokud o nich chcete být informováni, pošlete svůj e-mail na naši adresu palaia@fossils.cz. Většinu informací naleznete také na našich stránkách, na <http://www.palaia.cz>.

Zároveň připomínám že 15. 9. 2009 bude ve Francouzském institutu ve Štěpánské ulici 35 v Praze otevřena výstava „Joachim Barrande ve Francouzském institutu, viz také <http://www.barrande.fossils.cz/>

♦ Program Přírodovědného klubu Barrande, Ježkova 8, Praha 3 Žižkov, září až prosinec 2009

Vladimír Sattran, Zdeňka Marešová

Besedy a další klubovní akce se konají vždy ve čtvrtek od 17.30 h, není-li uvedeno v programu jinak.

- 3. 9. *Zahájení osmého roku Café-Barrande.*
- 10. 9. *Opět Jaroslav Ježek v Ježkově ulici.*
- 17. 9. *RNDr. Jiří Jiránek, CSc.: Beseda o Guyaně a Surinamu s fotografiemi.*
- 24. 9. *Otevření souborné výstavy „Umělecké besedy klubu Barrande“. Zahájení v 16.30 h.*
- 1. 10. *Setkání přátel klubu a volná debata o „věčných“ otázkách Českého masívu.*

- 8. 10. *Beseda s RNDr. Joelem Pokorným: Vzpomínky na Maroko.*
- 15. 10. *RNDr. Karel Žák: Co je nového v jeskyních Českého krasu.*
- 22. 10. *Setkání přátel klubu u pianina.*
- 29. 10. *Jak vznikaly „Vzpomínky z Café Barrande“.*
- 5. 11. *Doc. dr. J. Marek a RNDr. Jiří Kříž: Pokračování debaty o J. Barrandovi a lidech kolem.*
- 12. 11. *Prof. Dr. Václav Pačes, AV ČR: Beseda o původu života na Zemi.*
- 19. 11. *Nikdy nekončící vzpomínky na velké geology 20. století (prof. O.Kodym, dr.J. Svoboda a další).*
- 26. 11. *Přátelské setkání „Čermákovců“ - od 14h.*
- 3. 12. *Volná beseda: Jak klub stárne a co dál? Následují Vaječné amolety Josefa Procházky a Tomáše Pačese.*
- 10. 12. *Debata s doc. dr. Jiřím Krásným o připravované hydrogeologické monografii ČR.*
- 17. 12. *Loučení s rokem 2009 s tombolou „O české trilobity“.*
- 31. 12. *Silvestrovské odpoledne otevřených dveří (14 – 21h).*

Klub je otevřen pravidelně každý čtvrtek (kromě svátků) již od 14h. (Besedy začínají od 17.30 h., není-li v programu uvedeno jinak). Přijďte si vypít kávu s přáteli a zavzpomínat!

Uvedený program může doznat změn, na které budeme upozorňovat na internetových stránkách i e-mailem. Děkujeme za pochopení (Tempora mutant et intentiones mutantur in illis!).

♦ **Upozornění na zajímavé výstavy v Moravském zemském muzeu**

Zdeněk Tábořský

Darwin – Výstavní projekt připomíná dvousté výročí narození tohoto geniálního přírodovědce a zakladatele evoluční teorie a zároveň stopadesáté výročí vydání slavného díla O původu druhů přírodním výběrem. Výstava má za cíl ukázat široké veřejnosti, kdo byl Darwin, jeho životní příběh, jeho předchůdce, následovníky, obdivovatele, ale i odpůrce. Mezi doprovodné akce jsou zařazeny projekce filmů a přednáškový cyklus. Od 8. května 2009 do 7. ledna 2010.

První zemědělci, život a smrt v mladší době kamenné, Vedrovice – Výstava zachycuje období vzniku zemědělské a pastevecké kultury, přičemž tato kultura se šířila z několika center na území ČR dále do západní Evropy. Výstava prezentuje i výsledky analýzy pohřebiště ve Vedrovicích. Projekt využívá mimořádně bohaté sbírky z období tzv. malované keramiky z moravských muzeí. Od 1. dubna 2009 do 10. října 2009.

Více viz <http://www.mzm.cz/>

♦ **Upozornění na zajímavé výstavy**

Zdeněk Tábořský

Ve Všeradickém muzeu pravěku, Všeradice 18, si můžete prohlédnout

výstavy „Mistři kamene, zpracování kamene u prvních zemědělců na základě výzkumu v Žebráku“ a „Doba knížat, bojovníků, kolonizátorů, prospektorů a zemědělců – Berounsko na sklonku doby halštatské“. Více: http://www.ochranaprirody.cz/index.php?cmd=page&id=71&news_id=1428

♦ **Upozornění na nové knihy** *Tamara Sidorinová, Zdeněk Tábořský*

• V nakladatelství České geologické služby vyšla kniha poutavého vyprávění **Vladimíra Sattrana** o těžbě zlata a životě v Burkině Faso „**U pramenů Volty**“.

Knihu přečtete jedním dechem a myslím, že se k ní budete i vracet. Dovíte se tu o životě českého geologa při práci v divočině, o životě domorodců, o divokých zvířatech a o spoustě dalších, zajímavých věcí. Jen namátkou vybíráme z názvů několika z celkem 48 kapitol: Oncho, žlutá zimnice, malárie a mouchy tse-tse; Ráj lovců; Národní parky; Nová ložiska a zlatá horečka; Tambao a další manganové hory; Za broukem Goliášem; Něco pro ornitology; Lekce z botaniky; Období sucha a hořící savany; Kmeny Mosi, Bobo, Lobi a další; Vesnice lovců s otrávenými šípy; Animismus; Pronikání křesťanství a islámu; Historie kolonií a co bylo před nimi; Republika Horní Volta; Vznik Burkiny Faso; Revoluční týdny v Ouagadougou; Černokněžníci a mágové; Školy v savaně; Bílá, Červená a Černá Volta; Africký jídelníček; Bojíme se hadů a štírů; Několik slov o afrických ženách.

• Ke stému výročí tunguské události (červen 1908) vydalo nakladatelství Mladá fronta knihu geologa, diplomata a spisovatele **Jiřího Jiráňka** „**Výbuch nad tajgou**“ – **Napínavá „vědecká detektivka**“. Autor se podrobně a čtivě zabývá událostí, které ani po stech letech není ještě zcela uspokojivě vysvětlena. Zatrásla se zem což zachytily i stanice v Evropě, rachot byl slyšet ve vzdálenosti větší než 1000 km, na obloze byla viditelná velká ohnivá koule, byly vyvráceny stromy na rozloze 15 000 čtverečných kilometrů, Evropu zasáhl silný vítr a magnetické bouře, atd. V knize se dočtete o svědectvích místních Evenků, co napsaly irkutské noviny a co tisk po celém světě, o ruských i mezinárodních expedicích (bylo jich asi 20) a co hledaly, co našly a co nenašly a také výsledky studia posledních let získané nejmodernějšími metodami. Kniha udává přehled seriózních i fantastických teorií o tom, co tuto událost způsobilo. Dovíme se k čemu pravděpodobně na Tungusce před sto lety došlo a jaké jsou naděje na další objevy.

Obě knihy doporučujeme k přečtení, jsme si jisti že zaujmou každého zájemce o geologické vědy.

♦ **Přednášky v Národním muzeu** *Petra Burdová*

Národní muzeum, mineralogicko-petrologické oddělení a Společnost NM – mineralogická sekce vás zvou na Podzimní cyklus přednášek z geologických věd.

Přednášky se budou konat vždy v pondělí od 17 hodin v přednáškovém sále

Národního muzea a budou doprovázeny výstavkami, diapozitivy a PC prezentacemi. Nedělní určovací besedy se budou konat 6. 9., 4. 10., 1. 11. a 6. 12. 2009 od 10 hodin v přednáškovém sále muzea a budou doprovázeny výstavkami a nabídkou odborné literatury.

- 21.9. – Bc. Jan Loun: *Mineralogické zajímavosti Španělska.*
- 19.10. – Ing. Václav Zemek: *Tajemství zlatodolu Roudný.*
- 16.11. – RNDr. Jan Cempírek: *Pegmatity ze všech koutů světa.*
- 21.12. – RNDr. Radek Hanus a RNDr. Irena Hanusová, PhD.: *Národní drahý kámen Německa – haüyn.*

♦ Slavnostní seminář k jubileu prof. Dr. Bohuslava Fojta

Zdeněk Losos

Dne 27. 11. 2009 se uskuteční v prostorách Ústavu geologických věd PŘF MU v Brně slavnostní odborný seminář k 80. narozeninám prof. RNDr. Bohuslava Fojta, CSc.

Odborná část semináře bude věnována novým poznatkům v rudní mineralogii a geologii, zejména v moravsko-slezské oblasti, a proběhne mezi 10-13 hod.

Pozvánky s upřesněným programem obdržíte v září 2009 elektronickou poštou ČGS.

Organizace semináře: doc. Dr. Z. Losos, Ústav geologických věd PŘF MU, Kotlářská 2, 611 37 Brno, tel.: 549 495623, losos@sci.muni.cz

♦ Petros 2009 (bratislavské setkání petrologů)

Ivan Turnovec

V areálu Fakulty přírodních vied university Komenského v Bratislavě se sešli 28. 5. 2009 petrologové, aby se během konference nazvané Petros 2009 navzájem informovali o výsledcích své práce. Na organizaci tohto setkání se podílela slovenská geologická spoločnosť i všechna významná slovenská petrologická pracovištia akademická, univerzitní i GUDŠ. Během dne bylo v pěti blocích proneseno celkem dvacet referátů, a současně bylo představeno 6 prezentačních posterů.

Svou práci prezentovali kromě slovenských i čeští petrologové z přírodovědeckých fakult v Praze a Brně. Navíc letos došlo k rozšíření tematického zaměření od klasické petrologie (**Laurinc D. a Vozárová A.:** *Petrologia mladopaleozoických pieskovecovej gemerika: detritické módy vo vzťahu k proveniencii*) a petrogenese (**Faryad S. W.:** *Vznik a modifikácia kompozičnej zonálnosti granátu počas metamorfózy*) i do archeologie (**Hovorka D.:** *Vznik a výsledky petroarcheológie na Slovensku*), do různých aplikací při řešení technických problémů (**Sasínová R. a Kocourek R.:** *Aplikace petrografie při řešení inženýrsko-geologických, geotechnických a hydrogeologických úkolů*), či studia antropogenních projevů (**Gregerová M. a Všíanský D.:** *Stellerit a další exotické antropogenní minerály*), až po gemologické využití hornin (**Turnovec I.:** *Šperkové využití skarnů*).

Jednání konference je možno označit jako úspěšné. Seznámení s výzkumnými postupy jednotlivých pracovišť a navázání nových pracovních kontaktů, je určitě dobrým impulzem pro další petrologická bádání.

Sborník abstrakt konference PETROS mohou zájemci získat na Katedře mineralogie a petrologie fakulty přírodních vied UK v Bratislavě.

♦ Mineralogické burzy 2009

Andrej Sučko

- 11.–12. 9. 2009 Banská Štiavnica, Stretnutie zberateľov minerálov, fosílií a drahých kamenov, počas baníckych osláv dní Salamandra v Banskej Štiavnici, Stredná priemyselná škola S. Stankovianskeho, Akademická 13, Banská Štiavnica, Pia 14–19 h, So 9–16 h. Info: Mgr. Dušan Kúšik, Veternicová 24, 841 05 Bratislava, tel.: 00421 905 639 954, e-mail: mineral.sk@gmail.com, web: <http://permonik.host.sk/>
- 11.–13. 9. 2009 Praha, Veletrh mincí, pohlednic, minerálů a sběratelství, Výstaviště Praha 7 – Holešovice, Pá a So 10–18 h, Ne 10–16 h. Info: Ing. Přemysl Kopáček, Opletalova 55, 110 00 Praha 1, tel.: 224 218 403, fax: 224 218 312, e-mail: kopacek@ppa.cz, www.sberatel.info
- 19. 9. 2009 Příbram, Setkání přátel nerostů, kamenů, šperků a fosilií, Dům kultury, Příbram VII, Legionářů 400. Info: Zdena Marciníková, P. O. Box 41, 261 92 Příbram, tel.: 318 621 461, 739 653 313, e-mail: marcinikova@diamo.cz, www.diamo.cz, www.hpvt.cz
- 03. 10. 2009 Jablonec nad Nisou, Výstava drahých kamenů a minerálů, 7–14 h, sál restaurace Střelnice, ul. U Stadionu 3, Jablonec n. Nisou. Info: Petr Blahout, Sluneční 345, 468 61 Desná, tel.: 483 383 673, e-mail: petr.blahout@volny.cz
- 10. 10. 2009 Nové Město na Moravě, Burza minerálů, fosilií a šperků, Kulturní dům, Tyršova ul., 8.30–15.30 h. Info: Vlasta Soldánová, tel.: 566 618 961 práce, e-mail: vlasta.soldanova@nmnm.cz
- 17. 10. 2009 Ostrava, Mineralogické setkání, Nová aula VŠB-TU v Ostravě – Porubě, So 9–14 h, během akce jsou zdarma zpřístupněny sbírky v Geologickém pavilonu Prof. F. Pošepného. Info: Milan Kraus, tel.: 605 846 925, a ing. Miloš Duraj, Ph.D., tel.: 596 995 469, e-mail: milos.duraj@vsb.cz, <http://geologie.vsb.cz/GP/>
- 17. 10. 2009 Plzeň, Prodejní výstava minerálů, přírodnin, kaktusů bonsají a sukulentů, Dům kultury INWEST, 9–18 h. Info: sl. Niedermeierová, Americká 49, 301 00 Plzeň, tel.: 378 779 123, 728 300 954, e-mail: obchodnik@dk-inwest.cz, sl. Pechová, 378 377 324, email: pechova@dk-inwest.cz.
- 17. 10. 2009 Bratislava, Stretnutie zberateľov minerálov, Stredisko kultúry Nové Mesto, Vajnorská 21, Bratislava, 8–16 h. Info: Jíří Vitáloš, Šenkvičská 5, 902 01 Pezinok, e-mail: jirkovitalos@centrum.sk, tel: +421 905 739 452, Stredisko kultúry BNM, Vajnorská 21, Mgr. Judita Dózsová, e-mail: info@skvajnorska.sk, www.skvajnorska.sk

- 30. 10.–1. 11. 2009 München, Börse der Münchner Mineralientage, So 9–19 h, Ne 9–18 h, Neue Messe Riem. Info: A. J. Keilmann, tel.: 0049 896 134 711, www.mineralientage.de
- 6.–8. 11. 2009 Tišnov, Expozice minerálů, Sokolovna + gymnázium + zákl. škola, Pá 11–19 h, So 8,30–19 h, Ne 8,30–16 h. Info: Ing. Andrej Sučko, Hornická 1526, 666 03 Tišnov, tel.: 00420 549 415 332, tel./fax: 549 413 175, e-mail: andrej.sucko@wo.cz, <http://www.mineral-tisnov.wz.cz>, www.tisnov-mesto.cz
- 14. 11. 2009 Hradec Králové, Výstava minerálů, fosilií, drahých kamenů, šperků a jiných přírodnin, KS Střelák, Střelecká 45, 8–14 h. Info: Ivana Součková, Nová 209, 530 09 Pardubice, tel.: 466 648 623, 608 168 566, e-mail: i.souckova@centrum.cz, www.sweb.cz/ivea
- 21. 11. 2009 Brno, Prodejní výstava minerálů, fosilií, šperků a přírodnin, Kongresové centrum Veletrhy Brno, a. s., Výstaviště 1, 647 00 Brno, So 9–16 h. Info: Oldřiška Mačalíková, tel.: 607 928 457, fax: 543 211 221, e-mail: omacalikova@bvv.cz; www.bvv.cz/mineralybrno
- 28. 11. 2009 Jičín, Prodejní výstava minerálů, šperků a drahých kamenů, KD Jičín, 8–14 h. Info: Josef Marks, Blata 7, 506 01 Jičín, tel.: 493 576 194 (18 – 21 h), 493 505 343 (6–13 h), 737 203 596
- 5. 12. 2009 Pardubice, Výstava minerálů, Dům kultury Dukla, 7–14 h. Info: Jaromír Čermák, L. Maturov 859, 530 12 Pardubice, tel. 723 149 072, e-mail: jardac1@seznam.cz
- 12. 12. 2009 Písek, Burza minerálů, Prácheňské muzeum v Písku, Velké nám., 9–14 h. Info: Ing. Jaroslav Cícha, tel.: 382 201 119, e-mail: burza@prachenskemuzeum.cz

►►► Společenská rubrika a výročí

♦ Životní jubilea členů České geologické společnosti od 1. 8. 2009 do 31. 1. 2010

► 60 let

13. 9. RNDr. Petra Burdová
13. 9. RNDr. Karel Najman
27. 9. RNDr. Ivo Sitenský, CSc

25. 10. Doc. RNDr. František Holub, CSc
4. 11. RNDr. Jan Viewegh
30. 12. Ing. Ivana Sýkorová

► 65 let

27. 8. Mgr. Jarmila Šmahová
28. 8. Prof. RNDr. František Hrouda, CSc
6. 9. RNDr. Marie Kovalová

22. 9. Doc. RNDr. Václav Ziegler, CSc
23. 1. Pavel Tureček

► 70 let

2. 8. RNDr. Zdeněk Gába
28. 9. RNDr. Jan Zoubek
19. 11. Ing. Andrej Sučko

22. 11. RNDr. Vladimír Řezníček
19. 12. Ing. Jiří Hudek, CSc
26. 12. Bořivoj Kramář

► **75 let**

11. 9. RNDr. Jaroslav Dvořák, CSc
12. 10. RNDr. Helena Konrádová
23. 10. Prof. RNDr. Miloslav Suk, DrSc

8. 1. RNDr. Zdeňka Marešová, CSc
28. 1. RNDr. Jiří Kovanda

► **80 let**

11. 8. RNDr. Joel Pokorný
14.12. Prof. Ing. František Čech, DrSc.
15. 12. PhDr. Ervín Slánský
2. 1. Prof. Channappa Naganne
28. 1. Doc. Ing. Vladimír Tylš, CSc
29. 1. RNDr. Vladimír Prouza

8. 9. Prof. Ing. František Marek, CSc
27. 9. RNDr. Václav Mátl
10. 10. RNDr. Jaroslav Vacek
2. 11. RNDr. Václav Němec
22. 11. Prof. RNDr. Bohuslav Fojt, CSc

► **81 let**

23. 8. RNDr. Olga Nekvasilová, CSc
7. 9. Doc. RNDr. Jan Hus Bernard, CSc
18. 10. Prof. RNDr. Blanka Pacltová, CSc
14. 11. Prof. RNDr. Josef Staněk, CSc

19. 11. Ing. Tomáš Jarchovský, CSc
6. 12. Prof. Ing. Miloslav Dopita, DrSc
28. 12. Ing. Vladimír Škvor, Csc

► **82 let**

25. 9. Ing. Vilém Šturek
2. 10. RNDr. Miroslav Malkovský, DrSc

12. 12. Karel Navrátil
16. 12. RNDr. Bedřich Žert

► **84 let**

28. 9. RNDr. Vlasta Zukalová
10. 12. Doc. Ing. Josef Neužil

31. 1. Josef Heger

► **85 let**

14. 8. Ing. Emil Piňos
28. 10. Ing. Vlastimil Myslík, CSc

5. 12. RNDr. Miroslav Zeman, CSc
7. 12. Doc. RNDr. Pavel Povondra, DrSc

► **86 let**

27. 8. RNDr. Zdeněk Vejnar, DrSc

14. 11. RNDr. Karel Mann

► **87 let**

7. 8. Prof. RNDr. Jan Petránek, DrSc

24. 1. Ing. Jaromír Pelz

► **95 let**

1. 12. RNDr. Zdeněk Roth, DrSc

♦ Omlouváme se za případné chyby a nedostatky, ale veškeré tituly a data narození jsou uvedeny tak, jak byly do sekretariátu společnosti nahlášeny. Změny prosíme hláste průběžně.

Prosíme všechny členy, jejichž jubileum se blíží a kteří si nepřejí být mezi jubilanty uvedeni, aby tuto skutečnost oznámili včas na sekretariátu společnosti a předešli tak nežádoucím mrzutostem.

Pozor, změna adresy, nyní: sekretariat@geologickaspolecnost.cz

Blanka Čížková

♦ Zemřel mineralog RNDr. FRANTIŠEK NOVÁK

Petr Pauliš

V neděli 1. února 2009 zemřel náhle ve věku nedožitých 77 let významný český mineralog a geochemik RNDr. František Novák z Kutné Hory.

RNDr. Novák se narodil ve Vrdech u Čáslavi 6. srpna 1932. V roce 1950 maturoval na reálném gymnáziu v Čáslavi. Již od mládí se zajímal o

přírodní vědy a zvláště pak o geologii. V okolí svého bydliště sbíral křídové zkameněliny i minerály. Ještě jako středoškolský student např. získal čestné uznání časopisu Vesmír za rok 1949. O budoucí směřování Františka Nováka se zasloužili jeho středoškolský učitel RNDr. Antonín Culek, čáslavský sběratel nerostů Čeněk Růžička a později i budoucí univ. profesor Josef Kratochvíl, rodák z nedalekých Žlebů.

Františkovy zájmy ho zavedly na geologicko-geografickou fakultu University Karlovy v Praze, kde studoval obor mineralogie a petrografie. Studia ukončil v roce 1954 jako promovaný geolog obhajobou diplomové

práce "Rudní a mineralogické poměry v severovýchodních Jizerských horách". V roce 1967 obhájil disertační práci "Studium mineralogie, geochemie a geneze rudních žil ve slovenských západních Karpatech" a získal na téže fakultě titul doktora přírodních věd.

Hned po ukončení studia nastoupil František Novák do kutnohorské pobočky Ústavu pro výzkum rud, pozdějšího Ústavu nerostných surovin. Této instituci pak zůstal věrný až do odchodu do důchodu. Působil zde jako vedoucí skupiny mineralogie a později, od roku 1982 až do roku 1995, celého geochemického odboru.

Během svého působení v ÚNS se dr. Novák věnoval především mineralogii a geochemii rudních a nerudních surovin. Studoval zejména mangan-kyzová ložiska Železných hor, oolitické Fe rudy a některá česká ložiska zlata. Později prováděl geochemicko-prospekční průzkum zásob india v kutnohorském revíru, mineralogický výzkum azbestonosných surovin a uranové mineralizace v severočeské křídě a v permokarbonu podkrkonošské pánve. Studoval také rozsypová ložiska a lokality drahých kamenů a zlata, uranové ložisko Rožná i polymetalické rudy kutnohorského rudního revíru. Významná byla jeho spolupráce s Rudnými doly Příbram, která byla zaměřena na mineralogický výzkum těžných ložisek fluoritu. Ve spolupráci s tehdejší Geoindustrií Jihlava se zabýval studiem zlata a doprovodných těžkých minerálů pro šlichovou prospekci a spolu s Ústředním ústavem geologickým pracoval na

výzkumu zlatonosti středočeského a sudetského permokarbonu. Výsledky jeho prací jsou uloženy ve více než 170 zprávách a posudcích, které jsou v archivu Geofondu.

Jako expert působil dr. Novák několikrát v zahraničí. Nejvíce času strávil na Kubě (1967–1969 a 1975), kde pracoval nejprve jako mineralog v havanském Instituto de Isaac Corral a později jako účastník expedice "Geomar" spolupracoval na ověřování zásob mořských písků pro stavební účely. V roce 1983 se podílel na ověřování ložisek safírů v Laosu a v roce 1988 pracoval v mineralogické laboratoři v Damašku v Sýrii, kde čeští geologové zkoumali diamantonosnost vulkanických oblastí země.

Dr. Novák až do své smrti velmi pilně publikoval. Přehled jeho bibliografie obsahuje přes 240 odborných článků, které byly otištěny v našich i zahraničních časopisech. Jeho bibliografie byla otištěna v Bulletinu mineralogicko-petrologického oddělení Národního muzea v Praze.

Vedle popisu výskytu řady vzácných minerálů z území celého bývalého Československa (např. alacranit, allargentum, arsenotsumebit, canfieldit, demesmaekerit, dioplas, džalindit, edingtonit, fergusonit, greigit, kasolit, kemmlitzit, koninckit, liebigit, nigerit, philipsbornit, roquesit, smythit, svanbergit, waylandit, zavarickit, zinekrosasit a řada dalších) se podílel na popisu 5 nových minerálů (bukovskýit, kaňkit, orto-chamosit, paraskorodit a zýkait). S Janem Malcem publikoval klasifikaci zlata a jeho odrůd vyskytujících se na ložiscích Českého masívu a spolu s J. Jansou a I. Prachařem navrhl novou klasifikaci minerálů alunit-jarositové skupiny.

Odchod do důchodu v roce 1995 neznamenal pro Františka Nováka ukončení jeho odborné činnosti. Zůstal věrný badatelské a publikační činnosti a nadále se scházel s některými bývalými spolupracovníky. V rámci těchto setkání vznikly i publikace, které byly zaměřeny především na nové nálezy minerálů v ČR. Od roku 2002 jich tak vzniklo více než čtyřicet.

Co dodat závěrem, František Novák nebyl jen pracovitým výzkumníkem, oblíbeným kolegou a přítelem, byl i dobrým manželem a otcem. Měl harmonické, téměř 56 let trvající manželství. Velkou oporou mu byla jeho manželka Jaroslava. Spolu vychovali dceru Ivu a syna Leoše, kteří též vystudovali přírodovědné obory na PŘF Univerzity Karlovy (Iva geografii a Leoš ložiskovou geologii).

Nejen rodině, ale i nám přátelům a kolegům, bude František chybět.

Obr. RNDr. F. Novák na svém pracovišti v ÚNS Kutná Hora (1987), foto V. Štefan.

►►► Recenze, kritika, diskuze, zajímavosti

♦ 50 let International Mineralogical Association (IMA)

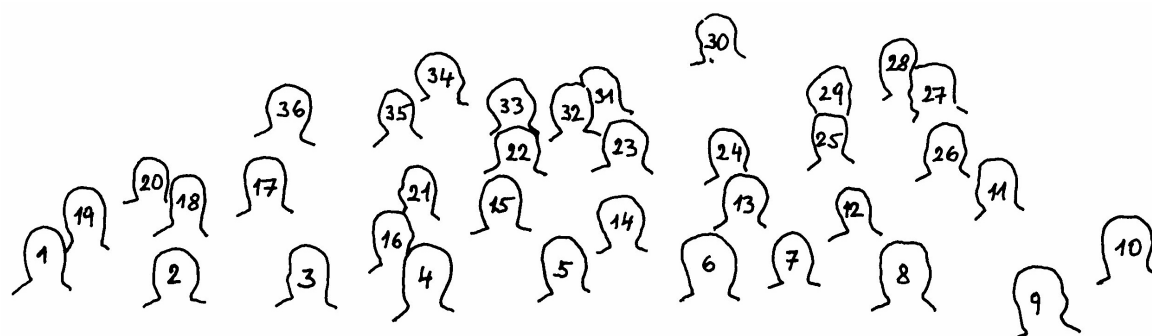
Zdeněk Johan IMA vice-president (1994-1998).

Minulého roku se International Mineralogical Association dožila padesáti let. Byla založena 8. dubna 1958 v 10 hodin na ustavující schůzi v Madridu jednomyslným hlasováním delegátů čtrnácti zemí (Rakousko, Kanada, Finsko, Francie, Německo, Velká Británie, Itálie, Japonsko, Holandsko, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko, USA a Sovětský svaz), ke kterým se přidala rovněž Belgie. Hlavním cílem IMA bylo, jak je uvedeno v zakládací listině, rozvíjet „further international cooperation in Mineralogical Science“.

Myšlenka založení IMA se zrodila na zasedání International Union of Crystallography, které se konalo v Montrealu 10.–20. července 1957. Delegáti výše uvedených zemí se sešli 16. července a rozhodli se založit mezinárodní organizaci, která by po vzoru Krystalografické Unie přispívala k rozvoji mineralogie ve světovém měřítku. Na této schůzi byl ustaven přípravný výbor jehož předsedou se stal dr. Claringbull z Velké Británie, místopředsedou prof. Laves z Mnichova a sekretářem prof. Amoros z Madridu. Delegáti Kanady, Francie, Itálie, Švédska, Sovětského svazu a USA se staly členy přípravného výboru.

V prosinci 1957 výbor rozeslal všem Mineralogickým společnostem cirkulář s tím, aby vyslaly své delegáty na ustavující shromáždění IMA v dubnu 1958 v Madridu. Toto pozvání se setkalo s velkým ohlasem hlavně ve Švýcarsku a Japonsku, ale i v Bulharsku (prof. Kostov) a Finsku (prof. Sahama). Vzpomínám si, že v Československu se o založení IMA v akademických kruzích hodně diskutovalo, ČSAV pověřila prof. Sekaninu aby připravil oficiální stanovisko, ale k vyslání československého delegáta do Madridu nedošlo.

Ustavující shromáždění IMA, po dlouhé diskuzi, schválilo stanovy asociace a rozhodlo na návrh předsedy (prof. Laves) zřídit komise pro muzea, abstrakty a nové minerály. Následující den (9. dubna 1958) se konalo pracovní zasedání na kterém předsedající prof. Laves předložil návrhy na členy předsednictva IMA. Delegáti jednotlivých zemí tento návrh doplnili dalšími kandidáty. Z voleb vyšlo následující složení první výkonné rady IMA : prof. Parker (Švýcarsko, prezident), prof. Wickman (Švédsko, 1. vice-prezident), prof. Grigoriev (SSSR, 2. vice-prezident), prof. Amoros (Španělsko, tajemník), prof. Fischer (USA, pokladník), členové rady: prof. Orcel (Francie), prof. Onorato (Itálie) a prof. Ito (Japonsko). Předsedy výše uvedených komisí se respektive stali prof. Frondel (USA), prof. Onorato (Itálie) a Dr. Fleischer (USA). Na žádost několika členských zemí byla založena „commission on data“ jejímž předsedou se stal prof. Strunz (Německo).

Text k fotografii: Zakládající sjezd IMA, 8. dubna 1958 v Madridu:
 1 Sahama; 2 Aleixandre; 3 Amoros; 4 Laves; 5 Albareda; 6 Parker;
 7 Caillčre; 8 Tilley; 9 Ito; 10 Goni (?); 11 Fontboté; 12 Minceva;
 13 Onorato; 14 Grigoriev; 15 Vlasov; 16 Berry; 17 Buerger; 18 Wickman;
 19 Katayama; 20 Van Tassel; 21 ?; 22 Gottardi; 23 Fornaseri; 24 ?;
 25 Fagnani; 26 Sunagawa; 27 Doets; 28 Herrera; 29 Leutwein;
 30 Guillemín; 31 Winkler; 32 Strunz; 33 Henry; 34 ?; 35 Frondel;
 36 Preisinger

Přítomní delegáti rozhodli, že členské mineralogické společnosti budou platit roční příspěvek podle počtu členů a stanovili částku 10 \$ US za každého člena společnosti. Tento systém trvá dodnes, i když základní poplatek byl podstatně zvýšen. Tolik tedy stručně o historii založení IMA. Z ustavujícího zasedání v Madridu se zachovala fotografie, na které jsou vyznační mineralogové té doby, a kterou přikládám. Několik osob se již nepodařilo identifikovat. Čas běží.

V současné době IMA sdružuje mineralogy z 38 zemí, včetně České republiky a Slovenska. Její činnost se odehrává v 7 komisích (Applied mineralogy, Mineral growth, Gem materials, Museums, New minerals, nomenclature and classification, Ore mineralogy, Physics of minerals) a 4 pracovních skupinách (working groups). IMA je členem IUGS (International Union of Geological Sciences) což jí umožňuje koordinovat svoji činnost s jinými vědeckými organizacemi a společnostmi v geologických vědách.

♦ Vážme si pestrosti Zpravodaje

Ferry Fediuk

Jedna z vlastností Zpravodaje ČGS, za níž bývá redakce chválena, a která tento časopis „s nulovou odbornou hodnotou“ (citace oficiálního dokumentu) odlišuje od sice podstatně hodnotnějších a výpravnějších, ale méně čtených časopisů, je pestrost jeho náplně. S lítostí konstatuji, že se z něj v poslední době vytratila rubrika „Sběratelské zajímavosti a zprávy“, v níž se dříve sem tam objevovaly příspěvky, které neoznamovaly žádné narození ani úmrtí, nepřinášely kritiku chyb a závad v dílech našich bližních, nesdělovaly konání burz, přednášek a seminářů atd., ale obsahovaly nějaký nový, původní, byť ne světoborný geologický poznatek a tím tématický rozsah Zpravodaje rozšiřovaly a okořeňovaly. Je zcela pochopitelné, že v době „lovu bobříků“, jak to trefně charakterizoval Václav Cílek, se každý snaží uplatnit tu svou vědeckou pozoruhodnost společensky co nejvýše v sestupném pořadí Nature → American Mineralogist → Geochimica and cosmochemica acta → Journal of Petrology → Chemie der Erde → Geologica Carpathica → Bulletin of the Czech geological society → Bulletin min. petr. odd. Národního muzea → Zprávy o geol. výzkumech → hypotetický Časopis přátel dolního toku Svatojiřského potoka. Zpravodaj ČGS v tomto hodnotovém žebříčku nefiguruje. Kdo by tam taky posílal nějaký zlatý nuget ze svého duchovního pokladu, když to nikdo žádným bobříkem neocení? To samozřejmě ani žádat nelze a od zvlášť pilných lovců už vůbec ne. Přece jen by se však mohly najít kratičké minizajímavosti – byť jen regionální či subglobální, které by se jaksí do časopisu typu Nature ne zcela hodily, ale českou geologickou veřejnost by dokázaly

zaujmout, potěšit, inspirovat či dokonce obohatit. Apeluji zejména na ty, kteří veškerý svůj střelný prach uplatňují ve všech ostatních rubrikách Zpravodaje, jen na sdělení nějaké té původní geologické myšlenky, nápadu, poznatku, nálezů, interpretační inovace či objevu byť jen podružného, už jim čas a energie jaksi nezbývá. Obracím se ale i na ty, kterým honba za impaktem zatím zabírá celý životní perimetr, zda by tam občas přece jen uzoučkou škvírku pro jednu až dvě neimpaktované stráněčky nenašli. Dovoluji si Vás všechny snažně poprosit: zachraňte umírající rubriku! Zpravodaj nemá, nechce a ani nemůže mít ambice konkurovat ryze odborným periodikům nebo je suplovat, ale rezignovat na plnou šíři svého tématického spektra by neměl. Nedopustíme jeho přeměnu na pouhou geologickou Anonci. I za cenu oželení docela maličkého bobříka.

Kamenná díla a památky Pražského hradu

Dudíková Schulmannová Barbora

Procházky po pražských „kamenech“ a stavbách z nich vytvořených, vedené Václavem Rybaříkem, se pomalu stávají téměř legendárními. Na konci letošního dubna jsme se sešli na místě nejvznešenějším – na Pražském hradě. Ing. Rybaříkovi byl tentokrát v odborném výkladu společníkem ing. arch. Petr Chotěbor z odboru památkové péče Pražského hradu. Přestože místo srazu účastníků bylo na poslední chvíli změněno kvůli uzávěrám některých částí prvního a druhého nádvoří, sešlo se nás rekordních 111!

Na druhém nádvoří jsme úvodem vyslechli stručnou architektonickou historii hradu, následoval vlastní popis kamenných prvků a stavitelských detailů včetně těch, které byly vytvořeny architektem

Bořkem Šípkem koncem 20. století. Podobně tomu bylo i na nádvoří třetím, kde jsme si kromě jiného poslechli zajímavý příběh putování proslulého monolitu Josipa Plečnika z Mrákotína do Prahy (20. léta 20. století).

Katedrála sv. Víta je cílem většiny zahraničních i tuzemských turistů, tak tomu bylo i během této dubnové vycházky. Naše skupina měla však na rozdíl od nich možnost prohlédnout si i posvátnou kapli sv. Václava vyzdobenou mnoha zajímavými dekoračními kameny. Vysloveným skvostem jsou její stěny obložené drahokamy, o nichž krátce

promluvila dr. Zdeňka Petáková, a které byly pro svou vzácnost k těmto účelům používány jen mimořádně.

Bonusem pro účastníky „kamenné“ procházky po Pražském hradě byla návštěva baziliky sv. Jiří, patrně nejkrásnější románské stavby na našem území.

Ačkoliv aprílové počasí předvedlo během odpoledne co dokáže, a část návštěvníků, třesouc se zimou, opustila hradní prostory předčasně, prohlídka kamenných památek byla zakončena po třech hodinách intenzivního programu procházkou ve Zlaté uličce.

Všem zájemcům na vědomost dáváme, že podzimní vycházka do zahrad Pražského hradu se uskuteční pravděpodobně v první polovině října 2009 (datum bude včas upřesněno).

♦ **Teorie nevzdělanosti nám nastavuje zrcadlo** **Ivan Turnovec**

V současnosti dochází k výrazným změnám které jsou nevratné. Všude kolem sebe máme reklamu ohánějící se informacemi a znalostmi. Při tom mnohé co se děje na úrovni komunální, celostátní i té celosvětové zcela postrádá logiku a vědecký přístup. *„Okolnost, že se někdejší centra vědění, univerzity, obracejí na poradenské firmy a nechávají se s jejich pomocí reformovat a restrukturovat, nesvědčí pouze o ubohém přizpůsobování se všeovládajícímu jazyku couchingu, controllingu a monitoringu, nýbrž rovněž o zaslepenosti ideologií, jejíž kritická demontáž kdysi patřila k úkolům společenskovědních oborů. Když člověk sleduje s jakou horlivostí adorují univerzitní funkcionáři sebestitonnější ekonomistickou frázi z repertoáru všenápravců new managementu, nemůže se divit...“* Jsem si přečetl ve studii Konrada Paula Liessmanna, nazvané příznačně **Teorie nevzdělanosti**, s podtitulem omyly společnosti vědění. Ve Vídni vyšla v roce 2006, český, poměrně kvalitní překlad Jany Zoubkové vydala Academia na konci roku 2008. Škoda, že překladatelkou používané české termíny informační a vědomostní společnost, potřebné pro zvýraznění problému se běžně nerozlišují v našem akademickém prostředí.

Vzhledem k závažnosti témat která Liessmann předkládá na 110 stranách textu doplněných pěti stránkami poznámek s odkazy k jednotlivým kapitolám, je vhodné na publikaci upozornit. V Rakousku byl v roce 2007 oceněn Liessmann oprávněně jako „Vědec roku 2006“. I já sleduji, jak se vědění ve společnosti vytrácí. Pedagogové i pracovníci ministerstva školství by měli Teorii nevzdělanosti číst a hlavně se nad ní začít zamýšlet. Je tragické, že mnozí studenti vysokých škol nemají

zájem o znalosti, ale jen o titul. A ještě tragičtější je, že mnoho univerzitních funkcionářů to bere jako realitu.

„Slovo „vědecké“ není často ničím víc než etiketou, která se přidává z důvodů zvýšení prestiže, ke zvýšení věrohodnosti a úspěšnosti. Ani mezi teoretiky vědy nepanuje shoda, zda tak úctyhodné disciplíny, jakými jsou ekonomie nebo psychoanalýza, jsou vůbec vědy. Tím spíše je sporné, zda jsou moderní prognostika a výzkum trendů, měřeno parametry vědecké racionality, něčím víc než byli augurové a věštcí v antických dobách. A těžko říci, zda takové obory jako psychologie reklamy a výzkum komunikací „vědí“ o člověku a jeho ovlivnitelnosti víc, než co si člověk mohl přečíst už v každé antické příručce rétoriky. A o sektoru oblasti služeb, který patří v současné době k nejvíce prosperujícím - o poradenství - ve všech jeho variantách od poradců v politice přes podnikové poradenství až po poradenství ve věcech zdraví a životního stylu, ať už v terapeutickém, či mimoterapeutickém smyslu slova, lze bezesporu prohlásit, že z vědy už nezůstalo nic kromě nabubřelé dikce, někdy zkreslené až do karikatury. Takové vědění o člověku se také prezentuje jako věda, aniž by mohlo jen náznakem dostat vědeckým kritériím. Právem jsou špičkoví experti těchto poradenských podniků označováni jako guruové - jejich klientela ví, že analýzám a návrhům musí prostě věřit, protože o vědění zde nejde. Člověka až jímá závrať, jak lehkomyslní, naivní a v bazální slova smyslu nevědoucí jsou protagonisté takzvané společnosti vědění, když jde o to, aby nepropásli aktuální módní trend. ...“

Po tomto citátu si dovoluji uvést názvy jednotlivých kapitol: 1) Kdo bude milionářem aneb všechno co musíme vědět; 2) Co ví společnost vědění; 3) Vzdělanost, polovzdělanost, nevzdělanost; 4) PISA – honba za pořadím; 5) Jakou váhu má vědění; 6) Boloňa – prázdnota evropského vysokoškolského prostoru; 7) Elitní vzdělání a antiosvícenectví; 8) Sečteno a podtrženo, hodnota vědění; 9) Skončeme s reformou vzdělávání.

Na některé dílčí problémy jsem společně s kolegou Hovorkou upozornil pod názvem Vzdelanie to nie sú len informácie, ve čtvrtletníku Academia XIX, 4/2008 Vyd. Ústav informácií a prognóz školstva, Bratislava (článek najdete i na mých stránkách:

<http://ivan.turnovec.cz/2009/04/16/vzdelanie-%E2%80%93-to-nie-su-len-informacie>

Znovu budu citovat z Teorie nevzdělanosti: *„Člověka až jímá závrať, jak lehkomyslní, naivní a v bazální slova smyslu nevědoucí jsou protagonisté takzvané společnosti vědění, když jde o to, aby nepropásli aktuální módní trend. Vědění je moc. Touto větou Francise Bacona začíná projekt moderny. Vědecké vědění a s ním spojené technologie od té doby nahrazují na všech úrovních tradiční instance výkladu a*

zmocňování se světa - náboženství, kulty, mystéria, mýty, magie a ideologie. Do žádné oblasti života se od počátku rozvoje moderní společnosti nekládaly takové naděje jako do vzdělání. Vzdělání byla utopie maloměšťanstva, že mezi námezdnou prací a kapitálem může existovat ještě třetí forma existence, vzdělání bylo nadějí dělnické třídy, která chtěla věděním dosáhnout moci, již jí nedaly nezdařené nebo nekonané revoluce, vzdělání bylo a je prostředkem, jehož pomocí se měly emancipovat a integrovat spodní vrstvy, ženy, migranti, lidé z okraje společnosti a utlačované menšiny, vzdělání se vnímá jako vytoužený zdroj v boji o stanoviště informační společnosti, vzdělání je prostředkem, který brání předsudkům, diskriminaci, nezaměstnanosti, hladu, AIDS, nehumánnosti a genocidě, vzdělání řeší výzvy budoucnosti a taky má být štěstím pro děti a dospělým zajistit práci. Právě proto, že tohle všechno nejde, se jen v málokteré oblasti tolik lze jako ve vzdělávací politice....

Ti, kteří se domnívají být na výši doby, už dnes proto nemluví o vzdělání, jež se vždy vztahuje k jedinci a rozvoji jeho schopností, nýbrž o „managementu vědění“. Nejde o vzdělání, nýbrž o takové vědění, které lze jako surovinu produkovat, obchodovat, kupovat, řídit a vyhazovat, jde totiž - odhlédneme-li od speciálních programů pro nové vědecké elity – o povrchní slátaninu vědění, která postačí právě tak k tomu, aby byli lidé flexibilní pro pracovní proces a disponibilní pro zábavní průmysl. ...Velkými slovy se lze o skutečných možnostech a smyslu vzdělání. Souběžně s tím, jak se vědění označuje za prudce rostoucí zdroj budoucnosti, o čemž svědčí hloupá metafora exploze vědění, všeobecného vědění závratným tempem ubývá. Mezery ve vzdělání takzvaných politických elit, jež se projevují v nejjednodušších historických a kulturně historických otázkách, jsou nepřehlédnutelné... Víra v ukládání dat na počítačové disky nahrazuje myšlení, všudypřítomnost informačních databází sugeruje demokratizaci vědění, ačkoliv je to fakticky jen velkoplošná nivelizace vědění.”

Se vzdělaností souvisí náš život, tedy také společenská i hospodářská krize. Řešit problémy současné společnosti je nutné. Proto doporučuji všem kolegům a známým, aby se s Liessmannovou **Teorií nevzdělanosti** co nejpodrobněji seznámili.

♦ Z dopisů čtenářů:

Vladimír Bělohradský

... zda by bylo možné projednat s jednotlivými centry přednášek, Ostrava, Brno a pod. kam se třeba já, ale i jistě řada dalších kolegů těžko dostává, zda by mohli na požádání zasílat nějaké podrobnější obsahy přednášek, které by nás mnohdy zajímaly, případně zda by mohla na dané téma proběhnout e-mailová diskuse ...

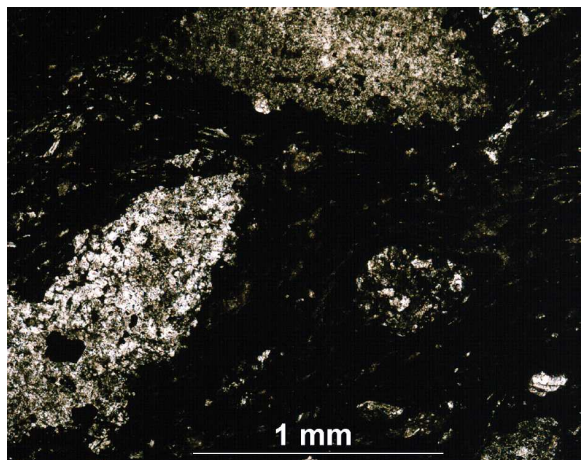
►►► Krátká odborná sdělení

♦ Odolistostrom a tilloidů k perivulkanickým zemětřesným diamiktním psefitům v barrandienském neoproterozoiku

Ferry Fediuk

Znalci barrandienského proterozoika si patrně vybaví, kdo poprvé zjistil, že kromě typických konglomerátů typu dobříšských (a dalších) slepenců se v této jednotce objevují psefitické horniny klasifikačně problematické. Nemám tu na mysli subakvatické skluzové a turbiditní sedimenty, jaké zde zjistil Röhlich (1964). Jde o psefity, pro něž je příznačná chaotická stavba, naprostá netříděnost úlomků, vesměs nízká až nulová opracovanost klastů, které vystupují v plynulé řadě úlomek → útržek → rozplývavý cár. Jejich dalším příznačným rysem je, že mezi klasty se prakticky neobjevuje cizorodý materiál, ale že jde jen o mírně pokročileji solidifikované hmoty v podstatě téže povahy jako uzavírající matrix, které bývá obvykle značné, místy až nadpoloviční množství celkového objemu.

V pohledu tvaru svých klastů by tyto horniny byly klasifikovatelné nejspíš jako brekcie. V nové geologické mapě ČR (Cháb, Stráník, Eliáš a kol. 2007) byly poprvé vyčleněny jako samostatný mapovatelný horninový typ a označeny jako olistostromy.

V knize Cháb et al. (2008) se o nich mluví jako o tilloidech čili úlomkotokových usazeninách. V obou případech je za „motor“ jejich vzniku považována prostá gravitace na příslušně nakloněných svazích pánevního dna. V citované mapě samozřejmě nemohly být vyznačeny jinak než schematicky, v reálu jsou však i na řadě dalších

míst, která zakreslena nejsou. Platí to mj. o širším okolí Spáleného Poříčí, Hořehled, Trokavce, Borovna a Míšova, kde dokonce ve vrcholové části sice bezejmenné, ale značně proslulé kóty 718,8 vystupují v nepřehlédnutelných, přesto však mapéry přehlédnutých skalkách. Cháb et al. (2008) si nicméně velice správně povšimli obecné zákonitosti, že výskyty těchto diamiktních psefitů se objevují v těsném prostorovém sejetí se spilitovými tělesy. A odtud již je jen krok k vyslovení předpokladu (náзору, domněnky, interpretace, „modelu“), že roznětkou vzniku těchto silně agitovaných sedimentů byly zemětřesné záchvěvy, jaké se synchronním submarinním vulkanismem logicky mohou být spjaty.

Nejde tedy o pouhý pasivní gravitační skluzový mechanismus, i když

samozřejmě ani zmíněný perivulkanický původ se bez spoluúčasti zemské gravitace, jako ostatně i cokoliv jiného na naší planetě, obejít nemůže. Osobně jsem měl možnost se s obdobným fenoménem seznámit při studiu zelenokamového pásu Houndé v Burkině Faso (Fediuk 2003). Výskyty takových sedimentů v bohemiku naznačují, že může jít o jev globální povahy všude tam, kde jsou k tomu splněny dvě nutné a postačující podmínky: submarinní vulkanismus a sedimentace kolem něj.

Obr. Mikrofoto proterozoického diamiktního psefitu s chaotickou texturou 1 km s. od Míšova. Bez analyzátoru. Foto Z. Tábořský.

Odkazy:

Fediuk F. (2003): Závalkovito-skluzovité textury v sedimentech spjaté s vulkanismem birimienského zelenokamového pásu Houndé v Burkině Faso, západní Afrika – Zpr. geol. výzk. 2002, 207–209.

Cháb J., Stráník Z., Eliáš M. a kol. (2007): Geologická mapa České republiky 1 : 500 000. – Čes. geol. Služba Praha.

Cháb J. et al. (2008): Stručná geologie základu Českého masivu a jeho karbonského a permského pokryvu. – Vyd. Čes. geol. služby Praha.

Röhlich P. (1964): Submarine slides and mudflows in the youngest Algonkian of central Bohemia. – Sbor. geol. věd, Geol., 6, 89–121.

♦ Co se nepsalo do závěrečných zpráv, aneb vzpomínka na nález diamantů v Čechách. *Milada Horáková*

Začátkem 80. let minulého století prováděla Geoindustria n.p. Praha, závod Jihlava vyhledávací průzkum na fluorit a baryt. Do tohoto úkolu se včlenilo i území Českého středohoří pod názvem „Severočeské vulkanity“. Pro šlichovou laboratoř v jihlavské Geoindustrii to znamenalo technologicky, mineralogicky a geochemicky zpracovat v poměrně krátké době přes 1200 šlichových vzorků vedle současně probíhajících dalších úkolů.

Po několikaleté praxi existovala pro laborantky v mineralogické laboratoři norma – semikvantitativně vyhodnotit za 1 pracovní směnu 10 šlichových vzorků. Protože každý vzorek měl podíl magnetický a nemagnetický, bylo to vlastně 20 vzorků. Pro první etapu vyhledávacího průzkumu stačilo pouze semikvantitativní stanovení minerálů. Mineralogická laboratoř měla za úkol poskytovat řešitelům úkolů pouze tento servis. Podle vzoru z francouzského BRGM, kde stejnou práci vykonával technik, i v jihlavském středisku ji prováděly speciálně vyškolené laborantky s výbornou vizuální pamětí. Na důkladnější a tím i časově náročnější studium minerálů, byť by si to zasloužily, nebyl ani čas, ani finance pro další odborné pracovníky. Za správnost určení

minerálů, metodiku k jednotlivým lokalitám šlichů z eluvií zodpovídal, a určování neznámých a problematických minerálů prováděl jeden odborný pracovník. Další zpracování mineralogických dat na počítačích a zhotovení map distribuce jednotlivých minerálů bylo úkolem výpočetního střediska a geologů.

Na mineralogické vyhodnocování šlichových vzorků z Českého Středohoří jsme se v laboratoři snažili důkladně připravit. Co když najdeme diamant? Kdyby se našel, byl by to snad třetí z tohoto území, i když o těch dvou nikdo neví, prý se ztratily.

V literatuře se uvádělo, že se téměř na všech světových nalezištích diamanty nacházejí v asociaci s pyropem, chromitem, chromdiopsidem, magnetitem a různými vzácnými minerály, jako je např. perovskit, ale jak jsem měla štěstí vidět šlichy z Afriky, z bohatých diamantových nalezišť, tam vůbec výše uvedené minerály nebyly, spíš ty, co diamanty provázely, připomínaly asociaci vysoce metamorfovaných rul. Ve vzorcích byly vedle ilmenitu, průzračných zirkonů a rutilů hojné alumosilikáty, vznikající za vysokých teplot, jako je sillimanit, kyanit, a oxid hliníku – korund. Byly hrubozrnné a doslova přeplněné temněhnědým grafitickým pigmentem. To mne přivedlo k myšlence, že tady zřejmě vznikaly diamanty ne šokovou metamorfózou, ale při velmi intenzivní regionální metamorfóze, kdy diamant vznikal z hojného organogenního uhlíku přítomného v původních sedimentech.

Coby metodička laboratoře jsem se snažila nastudovat potřebnou dostupnou literaturu a v Univerzitní knihovně v Brně jsem nechala okopírovat z Goldschmidtových „Mineralogische Tabellen“ všechny možné krystalové typy diamantů – dokonale i nedokonale vyvinutých, včetně vzhledu jejich úlomků. Těmito obrazy jsem polepila každé volné místo na stěnách mineralogické laboratoře, aby laborantkám neunikl ani koustíček diamantu. Každé podezřelé zrn muselo vyseparovat k dalšímu určení pod polarizačním mikroskopem a dále v mikroanalyzátoru Link v Ústavu nerostných surovin v Kutné hoře. Po mineralogickém vyhodnocení laborantkami jsem znovu po pracovní době prohlížela nemagnetické podíly všech dvanácti set vzorků. Z podezřelých vyseparovaných 200 zrn však ani jedno nepatřilo diamantu, ale většinou nízkým dipyramidám zirkonů, které dělaly dojem osmistěnnů a které jsou typické pro bazické horniny. Několik zrn patřilo čirému spinelu. Diamant ani jeden! Všechny průvodní minerály ultrabazik, které přítomnost diamantů indikují, tu sice byly, ale zřejmě nepocházely z dost velké hloubky, protože neměly dostatečně vysoký obsah chrómu. Ani ten černý spinel, který se tvářil jako chromit, nedosahoval potřebné hodnoty. A diamant, který by zde mohl vzniknout z nadbytku uhlíku při metamorfóze, nepřipadal v úvahu, protože grafitický pigment špinil pouze spoře se objevující zrnka andaluzitu.

Diamant se tedy ve šlichových vzorcích Českého středohoří neobjevil. Ale zato mne čekalo jiné překvapení! A nedalo na sebe dlouho čekat. Po nějakém čase se prováděl průzkum na eventuelní pokračování kutnohorského rudního revíru severovýchodním směrem pod českou křídou. Proto zde byly hloubeny vrtů. Křídové pískovce z vrtů stejně jako horniny z krystalinika byly rozdrnceny a zpracovány jako šluchy z potoků. V těžkých podílech se kromě autigenních minerálů, jako je siderit, pyrit, anatas a glaukonit, charakteristický pouze pro sedimenty kříd, objevovaly běžné minerály, jež byly do kříd splaveny z krystalinika. V hloubce asi 60 m se v jednom vrtu najednou objevily minerály typické pro asociaci, indikující výskyt diamantu. Zřejmě byly přeplavené do křídových sedimentů buď přímo z podložních permských hornin, nebo z hlubinných ultrabazik. K nim patřil především velmi hojný pyrop, často nápadně temně červený, někdy až fialově červený. V jednom případě dokonce fialová barva přecházela do modré. (Nález tohoto modrofialového pyropu byl publikován v časopise Minerál č. 3, 1999). Jak je známo, červená barva pyropu je způsobena obsahem oxidu chromitého, který se obvykle pohybuje v množství do 4 %. Fialový pyrop z těchto vzorků měl 6,8 % a modrý 7,95 % oxidu chromitého. V této asociaci se navíc objevil i chromit, chromdiopsid a magnetit. A tehdy se to stalo...

Mezi těmito minerály, typickými pro diamantonosnou asociaci se k mému úžasu objevilo skutečných 5, slovy pět nažloutlých idiomorfních, vysoce lesklých krystalů kubické soustavy – romboický dodekaeder – (dvanáctistěn kosočtverečný), spojka oktaedru a hexaedru – (osmistěnu a krychle), pentagonální dodekaedr – (dvanáctistěn pětiúhelníkový). To nemůže být nic jiného, než diamanty! ...To by byla bomba! Šla jsem se opláchnout studenou vodou. Podezřelé však bylo, že jsou tak krásně idiomorfní a všechny stejně zbarvené i stejně velké. Něco podobného jsem nikdy neviděla. A to jsem měla za sebou 10 let prohlížení šlichů. Při zhruba dvou tisících vzorků ročně z různých částí světa to byla slušná zkušenost. Ale žádný minerál se tomuto nepodobal. Bylo mi jasné, že jsou to diamanty. Potvrdila to i analýza na mikroanalýzátoru Link. Ve výsledku se neobjevil žádný prvek - uhlík totiž nelze touto metodou stanovovat. Ale proč se zrovna v předposledním vzorku vrtu náhle objevilo těchto pět kousků ?

Řešitel úkolu byl toho názoru, že diamanty zřejmě pocházejí z vrtné korunky. Ale to by znamenalo, že by muselo dojít k rozdrncení korunky. Zašla jsem si tedy prohlédnout vrtné korunky k technikům. Ale z těch se moc poznat nedalo. Nakonec – i když velmi neradi, se vrtaři řešiteli přiznali, že se vrt zakřivil a došlo k jeho havárii. Bylo totiž před Vánocemi a oni nechtěli přijít o prémii, tak havárii neohlásili. Ale diamanty to prozradily. Z mého nálezu tedy vůbec žádnou radost neměli.

Abych pro příště věděla, jaké diamanty se do vrtných korunek používají, navštívila jsem odborný závod v Šumperku a vyžádala si vzorky průmyslových diamantů, které se do tvrdé wolframové oceli vrtných korunek zalévají. Byly mezi nimi malé, ale i centimetrové, matné, neprůhledné, různě zbarvené průmyslové diamanty ze Sierra Leone, úlomky brazilských diamantů, ale nejvíc bylo nažloutlých, stejně velkých, asi milimetrových diamantů, jaké jsem našla já. Příslušný zaměstnanec podniku je měl ve velké plechovici a ochotně mi jich trochu odsypal do zkumavky. Na plechovici se skvěl výrazný nápis výrobce: GENERAL ELECTRIC COMPANY. S nažloutlými úlomky diamantů jsem se později setkala i ve vzorcích drcených hornin z vrtů ze severních Čech při vyhledávání sklářských surovin.

►►► Próza, poezie a humor

♦ Memento

Ferry Fediuk

Překlad nápisu na mlýně Dixmühle (1571-1945) na potoce Křinici v Kyjově u Krásné Lípy

Ten mlýn je můj a můj je každý trám i kámen.

Můj předchůdce si to myslel taky.

Ve mletí jsem ho nahradil, když zapěli mu amen.

I mě tu další vystřídá, sotvaže zavřu zrak.

♦ Krokodýli a chobotnice

Rudolf J. Prokop

To bylo na jiném místě a na jiné univerzitě, v Kočínkannajanúru ve státě Kerala, na samém jihu Indie. Vedra nefalšovaně tropická, vlhko ještě tropičtější a tak jsem uvítal nabídku šéfa katedry paleontologie a svého nového přítele profesora Kuriana na výlet do stinných nížinných lesů při ústí řeky Periyaru do Indického oceánu s nadšením, rovněž nefalšovaným.

Lesy byly krásné, střídané bambusovou džunglí, ale ještě lákavější byla řeka sama. Čistá, dosti mělká, jen s občasnými tůněmi a plochými písčinami na březích. Koupat se zde údajně dalo a tak který Podskalák by odolal.

Za chvíli jsem už z prostředka řeky rozjařeně volal na Kuriana: „Kdyby byla univerzita co k čemu, tak tady zařídí velkochov krokodýlů. Řeka i ty písčité pláže jsou k tomu přímo ideální“.

Voda jakoby o řadu stupňů ochladla a potměla po jeho vlídné odpovědi: „To máš těžké, v době přílivu, jako je teď, sem z moře připlouvají obrovské dravé chobotnice a těch se krokodýli strašně bojí!“

Škoda, že nikdo nemohl změřit čas mé plavecké exhibice na řece Periyaru ve státě Kerala. Alespoň Kurian, který si jen pokojně šplouchal

nohy v louži u břehu, rozveseleně tvrdil, že pro medailové umístění v závodech přinejmenším oblastního přeboru by to bohatě stačilo. Jak je to ale s těmi chobotnicemi nevím dodnes.

♦ Ers jedenáct a půl

Ferry Fediuk

Závidím lidem, kteří večer hupnou do postýlky, zavřou očička a jsou v limbu. A spánek je sladce houpe ve své náručí celou noc až do oné ranní chvílky, kdy nezbývá než vstát a chystat se růžově vyhajaný do práce. Tak to bohužel není můj případ. Večer se na posteli převaluji z boku na bok a pak pro změnu na záda a na břicho a spánek ne a ne přijít. A co je ještě horší: tak kolem půl čtvrté procitnu čerstvý jak rybička a hodinu mi trvá, než se mi zase podaří usnout. Zato tenhle zbytkový ranní spánek bývá úplná lahoda: je pevný jak ševcovská dratev (my moderněji ladění bychom spíš řekli kevralová šňůra) a zpravidla vyšperkovaný příjemnými sny, které jsou obvykle nejen krásně barevné, ale i zvukové! Zřetelně slyším hovor lidí, šumění stromů, lahodný ptačí zpěv a řadu dalších sluchových vjemů, vše vesměs v milém a jemném provedení.

Ale co je tohle? Tenhle protivný randál určitě součástí snu není. Nechutné drnčení domovního zvonku, opakované, neodbytné. Jedním nezalepeným okem mrknu na nástěnné hodiny. Neukazují ještě ani osm a to je prosím sobota, den, kdy mohu dobrodiní ranního spánku jaksepatří vychutnat. Načuřeně lezu z postele a otvírám dveře na chodbu. Za dveřmi stepuje Láďa Kocman, starý kamarád. Neříkám že nejlepší, ale určitě jeden z těch kvalitnějších. „Heleď se Jirko,“ spouští na mě slovní příval s vynecháním takových formalit jako je pozdrav, „ty určitě máš kotouč na rozbrus, vid’? Mám tady zedníky a potřebujeme šandopede ušmíknout dvě překukující traverzy na garáž. Rozbrus mám, ale kotouč ne a ne sehnat.“ Kulí na mě svá nevinná modrá kukadla, že by mu dal člověk bez řeči pětikorunu. Tu ale Láďa nechce, chce kotouč k rozbrusu. Traverzy nepočkají. Můj přesladký ranní spánek je definitivně v čudu. „Tak pojď dál,“ připouštím smířeně. „Máš kliku. Kotouč mám. A ne ledajaký. Jeden super extra de luxe jsem podědil po tchánovi. Budeš čubrnět. Odkrojí ti ty tvé traverzy jak nabroušený nůž patku z bochníku čerstvého chleba.“

Tchán byl duchodecký výzkumník - amatér. Pořád něco vynalézal. Jeho posledním vynálezem byla supertvrdá minerální látka. Nazval ji ers. Podle kopce u Turska severně od Prahy, co byla ta slavná lucká válka, jak o ní krásně píše Jirásek. Ten kopec je z náramně tvrdé horniny, bulžník jí říkají odborníci. Proto odolává erozi a denudaci či jak se vědecky jmenují ty děje, které neustále obrušují zemský povrch a tím pádem nechají tenhle kopec výrazně vystoupit nad okolní měkčí horniny. Ale o to teď nejde. Ten kopec z toho extrémně tvrdého minerálu, který

vynalezl můj důmyslný tchán, samozřejmě není. To jen jako. Kopec Ers u Turska je prostě cosi jako symbol vysoké tvrdosti a tak tchán tu novou látku pojmenoval taky ers. S malým e. Tchán byl nejen vynálezce, ale i romantik a na různé opičky, které by normálního člověka ani nenapadly, si náramně potrpěl.

Tak tedy ers. Každý ještě z obecné školy známe stupnici tvrdosti: mastek, sůl kamenná, vápenec, kazivec, apatit, živec, křemen, topaz, korund a diamant. Od jedničky do desítky. Nic tvrdšího než číslo deset - diamant - příroda nezná. Je to absolutní rekord, který nemůže být překonán. Tak jako je Mount Everest a už nic vyššího, jako je Mariánský příkop a už nic hlubšího, jako je rychlost světla a už nic rychlejšího, tak je tu diamant a absolutně už nic tvrdšího. Stop, stop, stop, brzdíme! Tak tohle tvrzení o diamantu jako absolutním králi tvrdosti platilo ještě před pár lety. Dnes už věda zná hmoty ještě tvrdší, jakési „transdiamanty“, a to jak v oblasti přírodních minerálů, tak mezi látkami technickými. Má to však jeden háček: jsou buď extrémně vzácné nebo obtížně a drahο vyrobitelné a tudíž průmyslově zatím nevyužitelné. Můj tchán však problém vyřešil. Jeho ers má totiž tvrdost ještě o půldruhého stupně vyšší než je diamantová desítka, jedenáct a půl. Ale co je neméně podstatné, dokázal ho vyrobit takřka na koleně a s finančními náklady úměrnými svému důchodu. A v nejrůznějším provedení, od krystalů velkých jak palec od nohy až po velejemný prach.

Dovedete domyslet, jakou revoluci v oblasti supertvrdých látek tenhle objev způsobí? Nekonečné množství aplikací od brusných kotoučů, korunek k vrtacím soupravám, pasty na leštění kovových a kamenných materiálů atd. Určitě zastříhají ušima vojáci, kterým by to bohužel otevřelo netušené perspektivy. A kdyby viděli pár těch větších krystalů ersu odborníci na drahokamy, zmocnila by se jich panika, protože ers zastíní diamant nejen tvrdostí, ale i krásou.

Mělo mě to napadnout ještě přetím, než tchán nevratně přepádloval řeku Styx. Taková věc jako materiál tvrdší než to nejtvrdší co svět dosud znal, to není nic, co by mohlo ujít pozornosti živlů, které umějí čenichat. A prozradit něco Láďovi Kocmanů, který jako kamarád sice ujde, ale žvanil je provtřídní, tak to můžete dát rovnou na internet. Láďa žasnul, když rozbrusem udělal vžííí, a žádaný kus traverzy v mžiku odpadl jak přezrálá hruška: „Co to prosím tě máš? Kde se to dá koupit, tenhle kotouč mi přenech, dobře zaplatím,“ a takové ty medy. A já blbec jsem mu řekl pár informací, které se ihned rozlétly po vesnici, z vesnice po okrese, z okresu po kraji, do celé republiky, do EU a dokonce za ni. V principu na tom ersu není nic extra: obyčejný karbid titanu, dvojprvková sloučenina Ti a C. Snadno za pár šupů sehnatelné suroviny. Ale jak ty dva prvky spojit do společné strukturní mřížky, v tom je ten problém. Zkuste titanové ionty nastrkat mezi kostru iontů uhlíku. To chce šílené

tlaky a ještě něco navíc. A tchán na to něco navíc přišel. Sice mi ten fígl neprozradil, ale aspoň naznačil. „Víš, Jirko,“ potutelně se šklebil, „to máš jako s obouvání těsných bot. Musíš si holt vzít lžici, aby ti tam ta noha vklouzla.“ Ale co byla ta lžice ve výrobě ersu, to mi neřekl. Muselo to být něco náramně fikaného, protože se to nejpřednější světové laboratoře snaží objevit, ale pokud vím, zatím marně.

Následující sobotu ráno opět slastně dospávám a opět zvonek. Podívám se na chodbu dveřním kukátkem. Helemese! Přeshlapují tam dva rambové, saka mají po straně vyboulená. Sázím českého bůra proti metrickému centu liber šterlingů, že vím, co ty boule skrývají. Ostří hoši, ale myslí to upřímně. Nijak se nesnaží vypadat jako agitační dvojčka Jehovistů. Jasná zpráva, že přicházejí ve věci ers s nabídkou, jakou těžko budu moci odmítnout. Asi tak milisekundu mi bleskne hlavou pošetilá představa, jak na kolenou se těm dvěma dobrodincům zapřísahávám, že o tchánově receptuře na výrobu ersu opravdu, ale opravdu nemám ani tu nejmenší páru. Možná jsem trochu naivní, ale úplně padlý na hlavu přece jen nikolivěk. Oba nezvaní návštěvníci stojí těsně za dveřmi. Pánové! To si říkáte profíci? Tak to se na mě teda nezlobte. Neváhám ani okamžik, hbitě lovím ze zásuvky svou legálně drženou devítku, odjišťuji, neztrácím čas otevíráním dveří a přes ně pálím do každého z těch dvou robustních mamlasů po dvou ranách. Laciné dřevotřískové dveřní desky si projektil mého glocku ani nevšimne. Sladký spánek sobotního rána ovšem opět mizí jak dým. Kdybych byl někde v hotelu, mohl bych si z vnějšku na kliku pověsit takovou tu varovnou cedulku Do not disturb. Teď ale abych volal pohřební službu. Zatracenej Kocman, zatracenej ers. Oba mi byl čert dlužen. Moment! Není Láďa Kocmanů náhodou vyučený truhlář? Samozřejmě že je. Tak by mi snad mohl laskavě jako protislužbu za půjčku mého supertvrkého rozbrusového kotouče ty čtyři dířečky ve dveřích na chodbu kvalifikovaně zalátat, aby mi zbůhdarma neutíkalo teplo z bytu ven. Moje starosti na jeho hlavu. Bude ještě vůbec někdy nějaká sobota kdy se v klidu vyspím?

►►► Biografický slovník pracovníků v geologii a příbuzných oborech (pokračování) *Pavel Vlašímský*

► **BARTH, Thomas Fredrik Weybye**, Prof.Dr., Dr.h.c. mult., norský geolog a mineralog, 18. 5. 1899 Bolsöy, oblast Romsdal, Švédsko-norská unie, nyní střední Norsko – 7. 3. 1971.

Studoval 1919–23 na technice v Trondheimu a universitě v Oslo. 1924–27 asistent u V. M. Goldschmidta na universitě v Oslo, kde 1927 získal doktorát za práci o pegmatitech s nefelínem z ostrova Seilandu u s.

Norska. 1928 se habilitoval na universitě v Lipsku u K. H. Scheumanna. 1929–36 působil v USA na Harvard University v Cambridge a v Geophysical Laboratory Carnegie Institutu ve Washingtonu, D.C., kde se seznámil s Ch. Palachem, R. A. Dalym, N. L. Bowenem aj. Od 1937 řádný profesor krystalografie, mineralogie a petrologie na universitě v Oslo, za německé okupace Norska vězněn. 1946–49 profesor geochemie na University of Chicago, poté ředitel Geologického muzea university v Oslo.

Prováděl terenní výzkum a geologické mapování v krystaliniku ve v. části USA a v Norsku, kde studoval mj. alkalické vyvřeliny (nordmarkity, larvikity aj.), anorthosity, pegmatity aj. v prekambriu a v kaledonidech, permské vyvřeliny v oblasti příkopu Oslo (série 15 prací *Studies on the igneous rocks complex of the Oslo region*, 1945–57) a kruhový komplex Fen. Na základě experimentů studoval krystalizaci bazaltového a granitického magmatu, úlohu vody v silikátové tavenině, diskutoval úlohu Na z mořské vody zadržené v sedimentárních tělesech při metamorfních procesech. Zastával představu o nemísitelnosti magmat. Jako mineralog studoval nerosty vzácných zemin, živce aj. 1951 navrhl dvojživcový geotermometr. Objevil vliv strukturní uspořádanosti krystalové mřížky na vlastnosti nerostů. Z geochemie se zabýval vzácnými zeminami, rozdělovacím koeficientem, průměrnými obsahy a distribucí prvků v horninách v litosféře.

První president IUGS po jejím založení 1961. Obdržel čestný doktorát universit v Kodani, Nancy, Kielu, Liege a Zürichu, od Mineralogical Society of America Roebling Medal, při příležitosti 23. Mezinárodního geologického kongresu v Praze v srpnu 1968 od pražské university Bořického medaili (předána poloutajeně 23. 8.), nejvyšší norské státní vyznamenání Řád svatého Olafa.

Goldschmidt, V.M. – Ulrich, F. – Barth, T.F.W. (1925): *Zur Krystalstruktur der Oxyde der seltenen Erdmetalle*. – *Skr. Norske Vidensk.-Akad. Oslo, math.-naturw. Kl.*, 1925, 5, 24 s.

Barth, T.F.W. (1936): *The crystallization process of basalt*. – *Amer. J. Sci.*, 31, 321–351.

Barth, T.F.W. – Correns, C.W. – Eskola, P. (1939): *Die Entstehung der Gesteine*. Berlin, 430 s.; 2. vyd. 1960.

Barth, T.F.W. (1948): *On the distribution of oxygen in the lithosphere*. – *J. Geol. (Chicago)*, 56, 41–49.

– (1951): *The feldspar geologic thermometer*. – *Neu. Jb. Mineral., Abh.*, 82, 143–154.

Barth, T.F.W. – Dons, J.A. (1960): *Precambrian of southern Norway*. – *Norge geol. Unders.*, 208, 6–67,

Barth, T.F.W. (1969): *Feldspars*. New York, 261 s.

► **BARTH, Vojtěch**, Doc. Paedr., CSc., čs. petrograf, 8. 4. 1924 Praha, ČSR – 14. 8. 1980 Olomouc, ČSSR.

Studoval 1945–49 na Přírodovědecké fakultě university v Praze. Po krátkém pedagogickém působení na střední škole v Mostě od 1951 asistent Mineralogicko-geologického ústavu nové Palackého university v Olomouci, od 1963 docent. 1961 obhájil kandidátskou práci o devonském vulkanismu šternbersko-hornobenešovského pásma. 1976 ze zdravotních důvodů odešel do předčasného důchodu. Zabýval se petrografií a vulkanologií jesenického a drahanského devonu, spodním karbonem (kulmem) Nízkého Jeseníku v povodí řeky Bystřice, vulkanity mladšího kenozoika v Nízkém Jeseníku. Uveřejnil téměř 90 prací. Významně přispěl k vybudování katedry geologie na olomoucké universitě.

Barth, V. (1960): Devonský vulkanismus šternbersko-hornobenešovského pásma v Nízkém Jeseníku. – Acta Univ. palack. olomuc., Geogr.-Geol., 1, 5–131.

– (1960): Kliváž a puklinová tektonika kulmských sedimentů v okolí Velké Bystřice u Olomouce. – Acta Univ. palack. olomuc., Geogr.-Geol., 2, 15–27.

– (1977): Čedičové vulkány střední části Nízkého Jeseníku. – Čas. Mineral. Geol., 22, 279–291.

► **BARTHOLINUS (též BARTHOLIN, BERTELSEN), Erasmus (též Rasmus)**, Prof. Dr.med., dánský vědec a lékař, 13. 8. 1625 Roskilde z. od Kodaně, Dánsko – 4. 11. 1698 Kodaň, Dánsko.

Pocházel z rodiny významných vědců. Cestoval po Anglii, Nizozemsku, Francii a Itálii, kde na universitě v Padově získal doktorát z medicíny. Od 1656 profesor matematiky a medicíny na universitě v Kodani. Účastnil se expedice na Island, kde mj. sbíral nerosty. 1669 uveřejnil výsledky výzkumu optických vlastností krystalu islandského kalcitu (*Experimenta crystalli islandici disdiacastici etc.*), u kterého objevil dvojlom světla a romboedrickou štěpnost (ve stejném roce publikoval některé krystalografické zákony N. Stensen – viz níže). Dále uveřejnil řadu prací z matematiky, fyziky a astronomie. Patří k zakladatelům fyzické krystalografie.

Jeho bratr Thomas B. (1616–80) byl profesorem anatomie v Kodani a osobním lékařem dánského krále. 1652 popsal u člověka lymfatický systém. Studoval zuby fosilních žraloků. Shromáždil sbírku přírodnin, mj. nerostů. Jeho nejznámějším žákem byl Niels Stensen (1638–86), dánský lékař a přírodovědec, autor průkopnických prací z anatomie, geologie a krystalografie.

► **BARTONEC, František (též Franz)**, český-slezský báňský odborník, 17. 8. 1850 Budišovice jv. od Opavy, rakouské Slezsko, habsburská

monarchie – 19. 12. 1924 Háj sz. od Ostravy (nyní Háj ve Slezsku), ČSR.

Pocházel z rodiny drobného českého rolníka. V Opavě absolvoval 3 třídy reálného gymnázia a 2 třídy reálky. Od 1867 pracoval v Opavě jako kreslič a měřič u stavební firmy, 1873 nastoupil bez odborné přípravy jako měřič do černouhelných dolů knížete Salma ve Slezské Ostravě. Od 1887 řídil důlní a hutní provozy hraběte Potockého v okolí Sierszi v. od Katovic (v té době v rakouské části Haliče, nyní Siersza Wodna, Polsko). Řídil hloubení a uvedení do těžby černouhelné jámy Arthur v Sierszi a jámy v Tenczynku z. od Krakova, jámy na rudy Zn-Pb v Trzebinii, zahájil těžbu ohnivzdorných jílu v Groicku. 1907 odešel do důchodu, obdržel titul báňského rady, a usadil se v Háji.

Věnoval se soukromě studiu geologie. Jako autodidakt se vypracoval na předního znalce geologické stavby hornoslezské pánve. Zpočátku v dolech ve Slezské Ostravě sbíral karbonskou flóru, jeho nálezy ve svých studiích použil Dionýs Štúr. 1894 uveřejnil geologickou mapu celé hornoslezské pánve 1 : 225 000 – Geologiczna mapa pogladowa Morawsko-szlasko-polskiego Zagelebia weglowego (též v německé verzi). Na geologických profilech se 1901 poprvé pokusil korelovat uhelné sloje mezi východní (v tehdejší rakouské Haliči), střední (v pruském Slezsku) a jz. částí pánve na Ostravsku. Dále psal články o rudách Pb-Zn v Horním Slezsku, o sedání povrchu nad důlními díly, výbušných důlních plynech, vypracoval posudky na projekty přehrad v Luhačovicích, Šancích na Ostravici aj. Byl dopisujícím členem státních geologických ústavů ve Vídni, Berlíně, od 1919 také v Praze. Za pobytu v Háji spolu s G. Götzingerem prováděl geologické mapování pro Říšský geologický ústav ve Vídni (list Opava 1: 75 000 aj.), po 1918 pro SGÚ ČSR zmapoval okolí Háje 1 : 25 000. 1919 vypracoval podklady pro komisi vlády ČSR k jednání o státní hranici na Těšínsku.

► **BARTOŠ, František**, Ing., čs. báňský odborník, 17. 8. 1891 Březové Hory, Příbramsko, Čechy, habsburská monarchie (nyní městská část Příbrami) – 30. 6. 1932.

Vystudoval 1910–14 VŠB v Příbrami. Poté krátce působil jako asistent na VŠB, od 1915 jako konstruktér ve Spojených strojárnách, a.s.. 1918 přešel do Nýřan k těžbě černého uhlí, 1921–32 závodní dolu Krimich v Nýřanech a.s. Pankrácké doly (dříve Škodovy závody). Podporoval Městské muzeum v Plzni a Národní muzeum v Praze, zasloužil se o rozšíření jejich geologických a paleontologických sbírek (zvláště o ukázky karbonské flóry). Člen Přírodovědeckého sboru Národního muzea.

► **BARTUŠEK, Václav**, čs. pedagog, bibliograf, 5. 11. 1880 Praha, habsburská monarchie – 20. 11. 1954.

Po maturitě na státním gymnáziu v Praze v Žitné ulici vstoupil do premonstrátského kláštera v Praze na Strahově, který 1902 opustil a věnoval se studiu přírodních věd na Filosofické fakultě české university v Praze. 1906 absolvoval a získal aprobaci pro výuku přírodopisu, matematiky a fyziky na gymnáziích. Poté 32 let učil na středních školách v Praze a Poličce. Publikoval práce z botaniky, zoologie, středoškolské učebnice a studie z metodiky a didaktiky vyučování přírodních věd. 1930–39 a 1945–46 byl lektorem pro obor metodiky přírodovědného vyučování na české universitě v Praze. Již ve výslužbě 1948 nastoupil jako prozatímní vedoucí do bibliografického oddělení SGÚ (pozdější ÚÚG) v Praze. Vydal Mineralogicko-geologickou bibliografii čs. území pro dosud nezpracované období 1897–1927 (navázal na Procházkovo Repertorium literatury geologické a mineralogické etc. z 1897), poté zpracoval a vydal Mineralogicko-geologické bibliografie ČSR za léta 1949 až 1953. Bibliografické ročenky opatřené věcnými a lokálními rejstříky měly vysokou mezinárodní úroveň.

► **BARUS, Carl**, Prof. Dr., americký geolog a fyzik, 19. 2. 1856 Cincinnati, Ohio, USA – 20. 9. 1935 Providence, Rhode Island, USA. Pocházel z rodiny německých přistěhovalců. Studoval 1874–76 na School of Science na Columbia University v New Yorku chemii, civilní a báňské inženýrství a geologii, 1876–80 na universitě v bavorském Würzburgu fyziku u Friedricha Kohlrausche. Ve Würzburgu 1879 získal doktorát a seznámil se s Vincencem (Čeňkem) Strouhalem (1850–1922), pozdějším profesorem experimentální fyziky na české universitě v Praze. 1880–92 pracoval v US Geological Survey ve Washingtonu, D.C., ve funkci fyzika. S podporou prvního ředitele USGS Clarence Kinga zahájil experimentální výzkum chování nerostů a hornin za vysokých teplot a tlaků. Zjistil, že při krystalizaci silikátové taveniny za normálního (atmosférického) tlaku dochází ke zmenšení objemu (kontrakci). 1881 pod vedením G. Beckera prováděl na ložisku Au Comstock Lode v Nevadě experimentální měření elektrického pole v okolí rudních těles. Zajímal se o otázku určování stáří Země. Spolu se Strouhalem, ovlivnění Kohlrauschovou školou, prováděli metalurgické experimenty, výzkum magnetických a elektrických vlastností oceli a analýzy ocelí a železa. Společně napsali 2 monografie a 16 článků (in Amer. J. Sci., Ann. Physik u. Chem., Zpr. Král. Čes. Spol. Nauk, periodikách USGS). 1892 při redukci stavu pracovníků v USGS za ředitele J.W. Powella byl propuštěn, přešel do US Weather Bureau, 1893 do Smithsonian Institution. 1895–1926 profesor fyziky na Brown University v Providence, Rhode Island. V té době se zabýval naukou o magnetismu a elektřině, fyzickou meteorologií (procesy kondenzace a nukleace v atmosféře a v oblacích, optickými jevy v atmosféře), sporadicky i geologickými problémy.

1892 člen americké National Academy of Sciences, 1898 čestný člen Royal Institution of Great Britain; zakládající člen a 1905–06 president American Physical Society. Patřil k průkopníkům experimentální petrologie.

Barus, C. (1885): The electrical activity of ore bodies. – Amer. Inst. mining Eng., 13, 417–477.

Barus, C. – Strouhal, V. (1885): The electrical and magnetic properties of the iron carburets. – US Geol. Surv. Bull., 14, 238 s.; české vyd. Ocel a její vlastnosti galvanické a magnetické, Praha 1892.

Barus, C. (1893): High-temperature work in igneous fusion and ebullition, chiefly in relation to pressure. – US Geol. Surv. Bull., 103, 57 s.

► **BARVÍK, Jindřich**, Doc. Ing. JUDr., čs. báňský odborník, 19. 1. 1880 Kunčičky jv. od Moravské Ostravy, habsburská monarchie (nyní městská část Ostravy) – 5. 6. 1943 Brno, Protektorát Čechy a Morava.

Pocházel z rodiny rolníka. 1901 absolvoval české gymnázium v Opavě, 1901–04 báňskou akademii v Leobenu ve Štýrsku, 1904–08 práva na universitě ve Vídni (1913 JUDr.). V Leobenu byl žákem geodeta Eduarda Doležala (1862–1955), který jeho matematické nadání orientoval na aplikované obory, geometrii, důlní měřictví, fotogrametrii. V té době napsal první vědeckou práci o polárním planimetru (1903). 1908 nastoupil do státní báňské služby habsburské monarchie, nejprve ve státních dolech v Příbrami, poté v revírním báňském úřadu v Cilli v Kraňsku (nyní Celje, Slovinsko) a v Černovicích (Czernowitz) v Bukovině (nyní Černovcy/Chernivtzi, Ukrajina). Od 1910 v revírním báňském úřadu v Brně. Po vzniku ČSR od 1919 přednosta báňského úřadu v Brně, 1933 v Moravské Ostravě. 1934 obdržel titul vrchního báňského rady a vládního rady. 1938 báňský hejtman pro Zemi moravskou. Zároveň od 1928 docent české techniky v Brně pro obor základy hornictví, horní právo a podzemní měřictví. 1941 odešel na odpočinek.

Publikoval zpočátku v rakouských báňských časopisech, od 20. let převážně v Hornickém věstníku (1928–43 člen jeho redakční rady). Psal práce z horního práva, geodézie, o důlních vodách, bezpečnosti práce v dolech. V sérii prací o sedání povrchu v poddolovaných územích (in Horn. Věst., 1, 1919 až 9, 1927) usiloval o uplatnění exaktních matematických metod. Za působení v Brně věnoval velkou pozornost rozvoji prospekce a těžby ropy na území Moravy.

► **BARVÍŘ, Jindřich Ladislav**, Prof. PhDr., český historik, geolog a báňský odborník, 15. 7. 1863 Choltice jz. od Pardubic, habsburská monarchie – 26. 5. 1952 Praha, ČSR.

Pocházel z rodiny mlynáře. 1873–81 studoval gymnázium v Rychnově nad Kněžnou, od 1881 přírodní vědy na Filozofické fakultě české university v Praze. Jeho učiteli byli mj. Antonín Frič a fyzik Čeněk

Strouhal (spolupracovník C. Baruse – viz výše). Již jako gymnazista se zabýval archivním výzkumem, výsledky publikoval v Časopisu Musea Království českého a v Památkách archeologických. 1886 vydal dějiny města Chocně. 1885–89 byl vychovatelem synů hraběte Jindřicha Haugwitze v Náměšti nad Oslavou, kde sbíral materiál ke svým prvním geologickým pracím o horninách ze západní Moravy. 1889–90 a 1891–92 pokračoval ve studiu chemie, mineralogie a petrografie na Filozofické fakultě university ve Vídni u Albrechta Schraufa a Gustava Tschermaka, pod Schraufovým vedením napsal práce o morfologické krystalografii korundu z Cejlonu a z Pokojovic (Třebíčsko). 1890 získal doktorát na základě práce O rychlosti světelné v krystalech různými směry, téhož roku dosáhl aprobace pro výuku přírodních věd na středních školách. 1890–91 učil na gymnáziu v Litomyšli. 1892–93 studoval na universitě v Greifswaldu u Emila Cohena a W.J.E. Deeckeho mikroskopické metody petrografického výzkumu. To mu umožnilo zpracovat horninový materiál z Moravy. Po návratu do Prahy od 1893 asistent Mineralogického ústavu české university u Karla Vrby, 1894 se habilitoval jako soukromý docent pro obor petrografie po obhájení práce O některých serpentinech západní Moravy etc. (publikace 1893), 1902 jmenován mimořádným profesorem. Z existenčních důvodů zároveň 1893–1910 učil na různých středních školách v Praze. Na žádné rakouské universitě v té době nebyla samostatná řádná profesura pro obor petrografie, výuka petrografie byla zajištěna druhou profesurou na katedře mineralogie (např. ve Vídni Tschermak vedle Schraufa – viz výše). Na takové řešení v Praze zřejmě nebyla naděje. Pro nedostatek existenční perspektivy na universitě B. 1910 přijal místo ředitele 1. české státní reálky v Plzni, kde ale neměl možnost vědecky pracovat.

Barvíř jako první český badatel prováděl mikroskopický výzkum metamorfovaných hornin z českého území. Studoval granuly, eklogity a serpentinity ze z. Moravy, z jihočeského moldanubika granuly z okolí Prachatic, Křišťanova a Adolfova a ruly z grafitového ložiska v Černé. Vystoupil proti Hochstetterově představě o tzv. "elipsoidech" v granulitech a hypotéze E. Weischenka o anorganickém postmagmatickém původu grafitových ložisek (vč. jihočeských). Prokázal, že grafit krystaloval současně s ostatními nerosty v rule, vznikl při metamorfóze původně sedimentárních hornin. Napsal i několik prací o vyvřelinách. Byl průkopníkem výzkumu horninotvorných nerostů v české vědě, uveřejnil první český návod pro mikroskopické určování živců (1896, 1902). V obsáhlých referátech seznámil českou vědeckou veřejnost s petrografickými učebnicemi Ferdinanda Zirkela a Harryho Rosenbusche (1895 a 1898, in Věst. Čes. Akad. Věd etc.). V těchto referátech vytvořil řadu nových pojmů českého petrografického názvosloví. Popsal v Čechách do té doby neznámý nerost dumortierit

(1902), zpracoval morfologickou krystalografii cerusitu ze Stříbra a srostlic augitu z italského ostrova Stromboli (1901–02). Petrografickému a mineralogickému výzkumu se věnoval pouze do 1902, snad i z tohoto důvodu nemohl získat řádnou profesuru.

Další oblastí jeho zájmu již od 1893 byl geologický a báňskohistorický výzkum středočeských ložisek zlata (Jílové u Prahy, Štěchovice, Nový Knín a jejich okolí). Navazoval na syntézu Františka Pošepného (1895). Zvláště vřelý vztah měl k Jílovému; oženil se s Marií Kolihovou, dcerou významného jílovského měšťana. Horniny v okolí Jílového („jílovské břidlice“) byly v té době považovány za metamorfované sedimenty, součást etáže A ve středočeském vrstevním sledu v pojetí Barrandově. B. je první určil jako zbřidličnatělé vyvřeliny, podle dobové terminologie porfyry, zelenokameny (pozdější jílovské pásmo). Vznik rud Au vysvětloval podle v té době již překonané teorie laterální sekrece (1901, 1906). Zabýval se i dějinami hornictví v Kutné Hoře, pokračoval v archivních studiích, publikování prací z historické vlastivědy. V Národním muzeu v Praze instaloval petrografickou sbírku v rámci mineralogického oddělení. 1902 navrhoval zřízení geologického ústavu pro české země (první programová úvaha na toto téma). Dále se zabýval teoretickou fyzikální chemií, geofyzikou (zemětřeseními) a meteorologií. Byl ovlivněn hypotézami českého fyzika Václava Karla Zengera (1830–1908), např. o vztahu mezi sluneční aktivitou a dynamickými procesy v atmosféře a zemské kůře.

Po návratu z Plzně 1919–26 učil na české reálce v Praze I. Po odchodu do výslužby 1926 žil střídavě v Praze a v Jílovém u Prahy. Od 1923 pokračoval v báňskohistorickém výzkumu. Publikoval převážně v regionálních časopisech Vltavské proudy a Posázavský týdeník, některé práce vydal vlastním nákladem (poslední 1949); další vyšly tiskem posmrtně (in Rozpr. Nár. techn. Muz., 78, 1980, redakce M. Zárybnický). Dlouhodobě usiloval o obnovu dolování v Jílovém u Prahy a v Kutné Hoře. Jeho práce z 20. až 40. let byly částí odborné veřejnosti ostře kritizovány (nerealistické představy o surovinové ekonomice). Celkově B. uveřejnil okolo 280 prací. Statistický rozbor publikační činnosti: podle tematiky – všeobecná geologie 6, mineralogie a krystalografie 19, petrografie 27, ložiska rud Au 16, ložisková geologie ostatní 8, fyzika a fyzikální chemie 10, meteorologie 4, geofyzika 3, historie a regionální vlastivěda 30, báňské vědy (obecně) 6, báňská historie 190; podle oblastí – z. Morava 8, v. Čechy 12, j. Čechy 9, Stříbro 3, oblast Jílového u Prahy 145, střední Povltaví (mimo Jílové) 54, oblast Kutné Hory 13.

Od 1896 mimořádný člen Královské české společnosti nauk, od 1900 dopisující člen České akademie věd a umění. Vynikající pedagog, na universitě kolem sebe soustředil řadu nadaných žáků, z nichž později vynikli Josef Kratochvíl, František Slavík, Vojtěch Rosický, Josef

Woldřich, Emanuel Rádl, Marie Slavíková, Břetislav Zahálka, Augustin Ondřej. Spolu s Emanuelem Bořickým byl průkopníkem české mikroskopické petrografie a zakladatelem moderní české petrografické školy.

Barvíř, J.L. (1886): Děje města Chocně. Náměšť u Brna, 162 s.

– (1893): Korund von Pokojowic bei Okřiško im westl. Mähren. – Věst. Král. Čes. Společ. Nauk, Tř. mat.-přírodověd., 1893, 41, 10 s.

– (1893): O některých serpentinech západní Moravy a horninách amfibolických je provázejících. – Věst. Král. Čes. Společ. Nauk, Tř. mat.-přírodověd., 18, 55 s.; 31, 20 s.

– (1894): Über die Struktur des Eklogits von Neuhoř (Nový Dvůr) bei Rochowan im westl. Mähren. – Věst. Král. Čes. Společ. Nauk, Tř. mat.-přírodověd., 1894, 16, 18 s.

– (1901): Úvahy o původu zlata u Jílového a na některých jiných místech v Čechách. – Arch. přírodov. Prozkoum. Čech, 12, 1901, 1, 98 s.

– (1904): Geologische und bergbaugeschichtliche Notizen über die einst goldführende Umgebung v. Neu-Knín und Štěchovic in Böhmen. – Věst. Král. Čes. Společ. Nauk, 1904, 25, 70 s.

– (1927): Ze zlatých hor Jílovských. O hlavní části žíly Šlojiřské. Praha, 117 s.

► **BASCOM, Florence**, Dr., americká geoložka, 14. 7. 1862 Williamstown z. od North Adams, Massachusetts, USA – 18. 6. 1945 Northampton, Massachusetts, USA.

Otec John B. byl presidentem University of Wisconsin. Oba rodiče podporovali hnutí za rovnoprávnost žen. Od 1877 studovala geologii na University of Wisconsin u R. Irvinga a Ch. Van Hise. Zde získala 1882 B.A., 1884 B.Sc., 1887 M.A. Od 1889 studovala na John Hopkins University v Baltimore. 1893 získala Ph.D. z geologie (jako 2. žena v USA získala tento titul z geologie, po Mary Emilée Holmesové), za práci o kyselých vulkanitech South Mountain v j. Pennsylvanii v Appalačském pohoří. Později na stáži u Viktora Goldschmidta na universitě v německém Heidelbergu. 1893–95 přednášela na Ohio State University, poté na Bryn Mawr College v Pennsylvanii, kde založila geologický department a vytvořila prvé centrum geologické výuky žen v USA.

Od 1896 působila v US Geological Survey, jako 1. žena. Pracovala v oblasti Mid-Atlantic Piedmont, prováděla geologické mapování na listech Philadelphia (1909), Trenton (1909), Elkton-Wilmington (1920), Quakertown-Doylestown (1931) a Honeybrook-Phoenixville (1938), na území států Maryland, Delaware, New Jersey a Pennsylvania. Dále se zabývala petrografií sedimentů a geomorfologií oblasti Piedmont a Appalašského pohoří, z praktických problémů např. vodními zdroji pro oblast Philadelphie.

1894 členka Geological Society of America, 1930 její vicepresidentka (1. žena v této funkci). V USA 1. profesionální geoložka-žena.

► **BASELGA y RECARTE, Antonio**, Prof. Ing., španělský geolog, 1884 Madrid, Španělsko – 1962.

Promoval 1910 na Escuela Especies de Minas v Madridu jako báňský inženýr. Na škole zůstal, od 1920 mimořádný, 1931 řádný profesor mineralogie, petrografie a mikroskopické mineralogie. Současně konzervátor Přírodovědeckého muzea (Museo de Ciencias Naturales) v Madridu. Napsal učebnice petrografie ve španělštině (Estudio y clasificación de las rocas, 1941, aj.). Patřil k průkopníkům petrografie ve Španělsku.

► **BASTIN, Bruno Paul Jacques Xavier**, Dr. Ing., belgický kvartérní palynolog, 29. 10. 1938 Etterbeek, Belgie – konc. 8. 1994.

Studovat začal na universitě v Bruselu, přešel na katolickou universitu v Louvain, kde 1963 získal titul inženýra agronomie, 1970 doktorát. Od 1964 trvale působil na Faculté des Sciences university v Louvain, v laboratoři palynologie. Badatelsky se zpočátku zabýval botanikou a palynologií pro účely lesnického výzkumu v Belgii a v Norsku, poté palynologií pro účely kvartérní stratigrafie a archeologie. Zpracovával sprašové profily s fosilními půdami, jíly, tefru, maary, prehistorická naleziště v jeskyních na území Belgie, v Eifelu v SRN, ve Francii v oblasti Massif Central, u Sonnevile v oblasti Charente, ve Vienne a ve Vogésách. Od 1976 prováděl průkopnický palynologický výzkum stalagmitů na materiálu z jeskyň v j. a v. Belgii, u Eprave, Arbree, Belvaux, Bohon, Han-sur-Lesse aj. Řešil metodické otázky zachování pylových zrn v kalcitu. Podílel se na korelačním výzkumu palynologické chronologie, tefrochronologie a absolutního datování (metodami U/Th, 14C aj.).

Bastin, B. (1971): Recherches sur l'évolution du peuplement végétal en Belgique durant la glaciation de Würm. – Acta Geogr. Iovanien., 9, 136 s. – (1978): L'analyse polinique des stalagmites: une nouvelle possibilité d'approche des fluctuations climatiques du Quaternaire. – Ann. Soc. géol. Belq., 101, 13–19.

Juvigne, E. – Bastin, B. (1995): Téphrostratigraphie et palynologie de tourbes du Boréal et de l'Atlantique dans le Massif Central (France). – Géogr. phys. et Quatern., 49, 2, 207–216.

► **BATALLER i CALATAYUD, Josep Ramon (též José Ramón)**, Prof. Dr., španělský duchovní a paleontolog, 1890 Pobla del Duc, Vall d'Albaida j. od Valencie, Španělsko – 22. 12. 1962 Barcelona, Španělsko.

Působil v Barceloně jako profesor v Seminario Consiliar a v Museo geologico del Seminario, 1926–62 ředitel muzea. Od 1948 1. vedoucí katedry paleontologie na universitě v Barceloně. Zabýval se mořskou

faunou a biostratigrafií jury a křídý Španělska, zejména korály křídý, a savci terciéru Katalánska. Člen Real Academia de Ciencias y Artes v Barceloně. Museo geológico del Seminario vydává od 1987 časopis nazvaný na B. počest Batalleria.

► **BATEMAN, Paul Charles**, americký geolog, 1910 – 20. 8. 2007 Los Altos, California, USA.

Pracoval v US Geological Survey. Za 2. světové války v týmu USGS a California Division of Mines and Geology studoval ložiska rud W v USA, zejména v revíru Bishop v pohoří Sierra Nevada ve státě California. 1958–82 prováděl geologické mapování 1 : 62 500 a petrologický výzkum batolitu Sierra Nevada. 1965–89 vydal 13 listů geologických map, 1993 syntézu o batolitu Sierra Nevada.

Bateman, P.C. (1965): Geology and tungsten mineralization of the Bishop district, California. – US Geol. Surv. profess. Pap., 470, 208 s.

Bateman, P.C. – Chappell, B.W. (1979): Crystallization, fractionation, and solidification of the Tuolumne Intrusive Series, Yosemite National Park, California. – Geol. Soc. Amer. Bull., 90, 1, 465–482.

Bateman, P.C. (1993): Plutonism in the Central Part of the Sierra Nevada Batholith, California. – US Geol. Surv. profess. Pap., 1483, 186 s.

► **BATES, Robert Latimer**, Prof. Dr., americký ložiskový geolog, 1912 ve státě South Dakota, USA – 21. 6. 1994 Columbus, Ohio, USA.

Vystudoval geologii na Iowa State University, poté pracoval v ropném průmyslu, od 1941 v báňském úřadu státu New Mexiko. Od 1947 profesor geologie na Rutgers University, 1951–77 profesor geologie na Ohio State University ve městě Columbus. Zabýval se nejprve ropnou geologií, poté nerudními surovinami. Napsal učebnice geologie nerudných ložisek. 1965 v USA založil Forum on the Geology of Industrial Minerals, zorganizoval a řídil jeho 1. konferenci 1965 v Columbusu. 1975 navštívil ČSSR, účastnil se konference East-West Nonmetallic Summit a exkurze na ložiska nerud. 1980 spolu s Julií A. Jackson redigoval 1. vydání výkladového slovníku geologických věd Glossary of Geology (další doplněná vydání vycházela i po B. smrti). Patřil k průkopníkům nauky o nerudách.

Bates, R. L. (1955): Permo-Pennsylvanian formations between Laramie Mountains, Wyoming, and Black Hills, South Dakota. – Amer. Assoc. petrol. Geol. Bull., 39, 1979–2002.

– (1960): Geology of the Industrial Rocks and Minerals. New York; 1965 ruský překlad Geologija nemetalličeskich poleznyh iskopajemych. Moskva, 546 s.

Bates, R. L. (1984): Geology of the Nonmetallics.

Bates, R. L. – Harben, P. W. (1990): Industrial Minerals: Geology and World Deposits.

► **BATESON, William**, Prof., britský biolog, 8. 8. 1861 Whitby, Yorkshire, střední Anglie, Velká Británie – 8. 2. 1926 Londýn, Velká Británie.

Biolog se zaměřením na morfologii a embryologii se v 80.–90. letech 19. století účastnil diskuse evolučních biologů. Vyslovil hypotézu, že chordata se vyvinula z primitivních echinodermat (1885). Předpokládal náhlé nespojité variace ve vývoji druhu (1894). Po 1900 se věnoval genetice, obhajoval Gregora Mendela, prokázal platnost Mendelových pravidel pro rostliny i živočichy. Přeložil Mendelovo dílo do angličtiny. 1907 zavedl termín genetika. Od 1908 profesor genetiky na universitě v Cambridge, první profesor tohoto oboru na britských vysokých školách. Bateson, W. (1894): *Materials for the study of variation treated with especial regard to discontinuity in the origin of species*. London, 598 s. – (1909): *Mendel's principles of heredity*. London, 396 s.

► **BATHER, Francis Arthur**, britský paleontolog, 1863 Winchester jz. od Londýna, hrabství Hampshire, Velká Británie – 20. 3. 1934 Londýn, Velká Británie.

Působil od 1887 v Britském muzeu v Londýně, od 1924 jako kurátor (keeper) geologického oddělení Přírodovědeckého muzea v Londýně-South Kensingtonu.

Zabýval se fosilními echinodermaty, zvláště krinoidy z britských nalezišť, a brachiopody. 1900 napsal kritiku díla W. Waagena a J.J. Jahna (1899) o krinoidech v rámci Barrandova *Système silurien du centre de la Bohème* (Vol. 7). B. středočeskou krinoidovou fauna zcela revidoval. 1913 popsal spolu s M. Remešem z tithonu u Štramberku na Moravě nový rod lilijic *Psalidocrinus*. Později psal o primitivních skupinách echinodermat, otázkách jejich fylogeneze.

Barther, F.A. (1900): *The Lower Palaeozoic Crinoids of Bohemia*. - *Ann. Mag. natur. Hist.*, 6, 7. Ser., 12, 102–121.

Remeš, M. – Bather, F.A. (1913): *Psalidocrinus*, a new genus of Crinoidea from the Tithonian of Stramberg. – *Geol. Mag. (London)*, 5, 346–352.

Bather, F.A. (1925): *Cothurnocystis: a study in adaption*. – *Paläont. Z.*, 7, 1–15.

– (1930): *A classe of Echinoderma without trace of radial symmetry*. – *Arch. zool. Ital.*, 14, 431–439.

► **BATÍK, Petr**, RNDr., čs. geolog, 1938 – 9. 2. 2008.

Jako student se spolu se skupinou skautů pod vedením Vladimíra Stárky stal členem Krasové sekce při Národním muzeu v Praze. 1953 objevil první velkou jeskynní prostor na Zlatém koni u Koněprus v Českém krasu, později na jeho počest nazvanou Petrův dóm (protáhl se nízkou prostorem, plazivkou, kudy dospělí nemohli proniknout). V té době se Stárkou a Jiřím Kuklou publikovali v časopise *Československý kras*

práce o jeskyních v okolí Chýnova a na Šumavě. Po absolvování Průmyslové školy geologické v Praze nastoupil 1957 do ÚÚG v Praze (pozdější ČGS), do oddělení krystalinika, kde působil do konce života. V 60. letech dálkově vystudoval Přírodovědeckou fakultu university v Brně. Od 1992 ve vedoucích funkcích v ČGÚ/ČGS.

Od 60. let se zabýval geologickým mapováním a výzkumem v krystaliniku na j. Moravě, v moraviku, v sousedním moldanubiku, paleozoiku, karpatském flyši a karpatské neogenní předhlubni, od 90. let také v moldanubiku Šumavy. Na základě výzkumu dyjské a svratecké klenby se pokusil revidovat představu F.E. Suesse (1901násl.) o vztahu a vývoji tektoniky moldanubika a moravika (souhrn in Bull. Geosci. 2004, 4). 1992 vydal Geologickou mapu Národního parku Podyjí (1 : 25 000). Na výzkumu jv. okraje Českého masívu spolupracoval s rakouskými geology. Redaktor 7 listů geologických map 1 : 25 000 a 1 : 50 000 (např. listy Šatov, Znojmo, resp. Vimperk), na dalších 15 spolupracoval. 1970 objevil spolu s Miroslavem Gabrielem ložisko živcových kaolínů mezi Únanovem a Tvořihrází sv. od Znojma. Pracoval 7 let jako člen čs. geologické skupiny (spolu s J. Salajem, Š. Bajaníkem aj.) ve středním Tunisku, v oblasti budované převážně terciérem. Autor 58 článků v českých, rakouských a tuniských odborných časopisech.

► **BATURIN, Vladimír Petrovič**, Doc., dr. geol.-mineral. nauk, sovětský geolog a sedimentolog, 14. 9. (27. 9.) 1902 Stavropol, severní Kavkaz, evropské Rusko – 7. 11. 1945 Moskva, SSSR.

Pracoval 1927–31 v Azerbajdžanském politnickém institutu v Baku (asistent, docent), 1931–35 v CNIGRI cvetnyh, redkich i blagorodnyh metallov, poté v Institutu gorjučich iskopajemyh AN SSSR jako vedoucí laboratoře paleogeografie. Studoval geologii a sedimentologii roponosných rajonů Kavkazu a Ural-Embenské oblasti, dále pracoval v kvartéru Ruské platformy, ve spodním paleozoiku Jižního Uralu, v Kuzněcké pánvi.

1931 vyslovil koncepci sedimentárně-petrografických provincií. Zabýval se problémem zrnitostní škály klastických sedimentů, faciemi. Autor průkopnických prací o významu terigenních složek v sedimentech pro paleogeografické interpretace. Na 17. Mezinárodním geologickém kongresu v Moskvě 1937 obdržel Premii Spendiarova za práci o paleogeografii jv. Kavkazu (apšeronské serie aj.). 1945 doktor nauk.

Baturin, V.P. (1932): Spravočnoje rukovodstvo po petrografiji osadočnyh porod. Moskva

– (1937): Paleogeografija po terrigennym komponentam. Baku

– (1947): Petrografičeskij analiz geologičeskogo prošlogo po terigennym komponentam. Moskva, 335 s.

► **BAUER, Jaroslav**, Prof. Ing., CSc., čs. mineralog a gemolog, 18. 6. 1920 Křešice v. od Litoměřic, ČSR – 29. 1. 1995 Praha, Česko.

Působil od 1945 na Chemické fakultě ČVUT v Praze (1953 přeměněné na VŠCHT) na katedře mineralogie u Jana V. Kašpara, nejprve jako asistent, od 1965 docent. Z politických důvodů ani po smrti prof. Kašpara 1984 nemohl získat profesuru. Od 1990 profesor mineralogie a technologie obnovy a konzervace památek VŠCHT.

Zabýval se technickou mineralogií, gemologií, syntézou monokrystalů, experimenty s rozkladem a syntézou nerostů v hydrotermálních podmínkách (živců, berylu, chrysoberylu, zinkitu aj.), rentgenovou strukturní analýzou, nerosty Českého středohoří a Islandu (zejména zeolity), jihočeskými tektity. Pracoval v Alžírsku jako expert na nerudní suroviny. Při výzkumu ložisek pyropů u Třebenic našel ve vulkanické brekcii u Starého alfa-moissanit (1963). Studoval drahokamy na historických památkách, mj. na českých korunovačních klenotech (1945 s prof. Kašparem, 1993), mozaiku Poslední soud nad j. bránou katedrály sv. Víta na Pražském hradě (1956), ametystové a jaspisové inkrustace stěn kaple sv. Kříže na hradě Karlštejně a Svatováclavské kaple v katedrále sv. Víta (od 1983). Podílel se na výzkumu suroviny pro tyto obklady, objevené u Ciboušova u Klášterce nad Ohří.

Vydal řadu knih o gemologii a díla popularitující anorganickou přírodovědu. Nejznámější žáci: Jiří Fiala, Drahoš Rykl, Tomáš Jarchovský. Uveřejnil 121 prací, z toho 33 knih. Na některých autorsky spolupracovala jeho manželka Anna B. (1929), historička, pracovníce památkové péče.

Bauer, J. (1959): Zirkony z pyropových štěrků Českého středohoří. – Sbor. Vys. Šk. chem.-technol., 3, 85–104.

Bauer, J. – Fiala, J. – Hříchová, R. (1963): Natural alfa-silicon carbide. – Amer. Mineralogist, 48, 5–6, 620–634.

Bauer, J. – Bauerová, A. (1966): Edelsteine. Praha, 143 s.

Bauer, J. – Rykl, D. (1968): Hydrotermální syntéza chrysoberylu I. – Sbor. Vys. Šk. chem.-technol., 10, 35–45.

Bauer, J. (1972): Der Kosmos Mineralführer. Stuttgart, 215 s.

Bauer, J. – Skřivánek, F. – Rykl, D. (1985): Výzkum drahých kamenů z chráněné přírodní památky Ciboušov a ze středověkých inkrustací. – Památky a Přír., 10, 609–627.

Bauer, J. – Bauerová, A. (1993): Tajemství chrámových pokladů. Vimperk, 235 s.

► **BAUHIN, Jean (též Johann)**, Dr., francouzsko-švýcarský lékař a přírodovědec, 1541 Basel (Basilej), Švýcarsko – 1613 ve Württembersku, Německo.

Rodiče jako hugenoti odešli z Francie do exilu ve švýcarském Baselu. Po studijích si otevřel lékařskou praxi v Lyonu, ale před náboženskou perzekucí odešel 1571 na místo osobního lékaře vévody Friedricha z Württembergu a Mömpelgardu (nyní Montbéliard, v. Francie), který

podporoval jeho vědecké zájmy. B. založil ve Stuttgartu ve Württembersku a v Mömpelgardu botanické zahrady a herbáře. Při cestách po Alpách, j. Francii, Švýcarsku a Itálii sbíral rostliny, nerosty, fosílie. 1598 vydal knihu *Historia novi et admirabilis fontis*, zabývající se přírodou Württemberska, minerálními vodami v Boll jv. od Stuttgartu, flórou, faunou, krystalovanými nerosty. Obsahuje ilustrace 211 exemplářů nerostů z B. sbírky (sulfidy, fluorit aj.). *Historia* byla jednou ze dvou knih s ilustracemi nerostů, které vyšly v 16. století. Známý byl též jeho bratr Carolus Caspar (Gaspard) B. (1560–1624), profesor anatomie a botaniky na universitě v Baselu, který mj.

1623 uveřejnil spis *Pinax theatri botanici* s popisem okolo 6 000 rostlinných druhů.

► **BAUMHAUER, Heinrich Adolph**, německo-švýcarský mineralog a chemik, 26. 10. 1848 Bonn, pruská Provincie Porýní, Německo – 1. 8. 1926 Fribourg, Švýcarsko.

Po promoci u Augusta Kekulého v Bonnu působil na universitě v Göttingen, kde 1870 vypracoval nezávisle na D.I. Mendelejevovi a L. Meyerovi periodický systém prvků. Krátce učil na středních školách, 1873–96 na Zemědělské škole (Landwirtsschule) v Lüdinghausenu s. od Dortmundu. 1895 povolán na universitu ve švýcarském Fribourgu, kde přednášel mineralogii (do 1925) a anorganickou chemii (do 1907).

Od 1869 studoval obrazce po leptání krystalů, od 1891 mineralogické naleziště Binnental v kantonu Wallis, ze kterého popsal nové nerosty rathit (1896), seligmannit (1901) a arsenoferit (1913). 1879 získal syntézou kalcitová dvojčata. Na B. počest pojmenoval von Solly nový nerost z Binnentalu baumhauerit.

► **BAYER, Bohdan**, Doc. RNDr., čs. přírodovědec, 2. 7. 1896 Plzeň, habsburská monarchie – 4. 3. 1968 Plzeň, ČSSR.

Po vystudování pracoval od 1923 v Městském muzeu v Plzni. 1935 získal na české universitě v Praze doktorát po obhájení práce o výzkumu v kounovském pásmu v karbonu plzeňské pánve. Od 1943 ředitel Západočeského muzea v Plzni, po zřízení samostatné Pedagogické fakulty v Plzni 1959 docent a vedoucí katedry přírodopisu. Na fakultě přednášel geologii, mineralogii a petrografii. Konzervátor státní ochrany přírody pro okres Plzeň-město.

Uveřejnil několik prací o paleontologických nálezech ze svrchního karbonu plzeňské pánve, zejména o rybách, z geomorfologie a ochrany přírody v časopisech *Příroda* (Brno) a *Ochrana přírody*. Zabýval se i mykologií. Usiloval o komplexní ochranu přírody Šumavy (1950). V 50. letech napsal učební texty z mineralogie a petrografie.

► **BAYER, Edvin Jaroslav**, PhDr., český botanik, paleobotanik, muzeolog, 17. 2. nebo 7. 12. 1862 Chotěboř, v. Čechy, habsburská monarchie – 16. nebo 17. 3. 1927 Praha, ČSR.

Syn notáře z Chotěboře. Po maturitě na Akademickém gymnáziu v Praze začal studovat na pražské universitě práva, ale brzy přestoupil na Filosofickou fakultu, kde se přednášely přírodní vědy. Ovlivněn byl zvláště botanikem Ladislavem Čelakovským a paleontologem Antonínem Fričem. B. již během studií od 1887 byl asistentem botanických sbírek Národního muzea v Praze, kde oba uvedení profesori byli vedoucími příslušných oddělení. V době stěhování sbírek do nové budovy na Václavském náměstí se velmi zasloužil o novou instalaci botanických sbírek. 1891 získal doktorát na základě disertace o morfologii lišejníků. 1892-95 zároveň asistent sbírek Botanického ústavu české university, ale zůstal v muzejních službách. Od 1895 v Národním muzeu adjunkt paleobotanického oddělení, 1903 kustod botanických sbírek (po smrti Čelakovského 1902), později jejich ředitel. Paleobotanickou sbírku rozšířil zvláště o nálezy z křídly a terciéru. Jako nástupce Josefa Velenovského (1892 přešel z muzea jako profesor na universitu a zastavil paleobotanické aktivity) se zabýval převážně paleobotanikou. V té době byl jediným českým paleobotanikem.

Zabýval se flórou české svrchní křídly (nejčastěji listy), navazoval na práce Velenovského. Zpracovával mj. rozsáhlé kolekce cenomanské flóry shromážděné A. Fričem z okolí Lázní Bělohradu a z v té době objevených černých jílovců (lupků) u Horního Harcova u Velké Bukoviny (z. od Náchoda). Popsal nové druhy konifer, dvouděložných, kapradin, cykasovitých aj. Vedle srovnávací morfologie, která v tehdejší paleobotanice převažovala, začal používat moderní macerační techniky, které umožňovaly mikroskopický anatomický výzkum a kutikulární analýzu listové pokožky fosilních rostlin, zaváděl metodické inovace, např. barvení. Detailně studoval variabilitu a vzájemné vztahy fosilních a recentních forem listů. Na 3. sjezdu českých přírodopytců a lékařů v Praze 1901 přednesl referát O důležitosti preparace fosilní kutikuly ku drobnohlednému studiu ve fytopaleontologii (vč. demonstrace preparátů). Poprvé v české paleontologii ukázal možnosti této mikroskopické metody. Rovněž studoval křídlové parazitické houby. Rozsáhlé sběry terciérní flóry v muzeu zpracoval s B. podporou B. Brabenec 1911 (in Arch. přírodov. Výzk. Čech, 14, 3).

Floristickému výzkumu a sběru rostlin pro herbář se věnoval v okolí Chotěboře, v Polabí a v širším okolí Prahy. Byl znalcem českých lišejníků. B. herbář a mikroskopické preparáty jsou uloženy v Národním muzeu v Praze. Nezvykle autokritický badatel, nevyužil veškeré svoje znalosti a zkušenosti.

Bayer, E. (1893): O rostlinstvu vrstev březenských. – Věst. Král. Čes. Společ. Nauk., Tř. mat.-přírodověd., 1893, 39, 50 s.

– (1897): O rostlinstvu vrstev chlomeckých. – Věst. Král. Čes. Společ. Nauk., Tř. mat.-přírodověd., 1896, 2, 27, 1–36.

– (1914): Fytopaleontologické příspěvky ku poznání křídových vrstev peruckých. – Arch. přírodověd. Prozk. Čech, 15, 5, 68 s.

► **BAYER, František**, PhDr., Dr.h.c., čs. zoolog, paleontolog a hudebník, 15. 5. 1854 Mšené jz. od Roudnice nad Labem, Čechy, habsburská monarchie (nyní Mšené-Lázně) – 5. 4. 1936 Praha, ČSR.

Absolvoval gymnázium v Písku. Vystudoval přírodní vědy na ještě nerozdělené universitě v Praze u Antonína Friče (doktorát 1883). 1876–1907 učil přírodopis na gymnáziu, postupně v Domažlicích, Táboře, Písku a na Akademickém gymnáziu v Praze. 1907–25 ředitel gymnazia v Praze v Žitné ulici (pozdější Jiráskovo gymnázium v Resslově ulici), velmi se zasloužil o povznesení školy. 1925 odešel do výslužby.

Zabýval se osteologií, systematikou a srovnávací anatomíí obratlovců, zejména křídových a terciérních ryb a plazů a recentních ryb, plazů a ptáků. Vyšel ze školy A. Friče, se kterým spolupracoval. Podnikl několik studijních cest do zahraničí, kde v muzeích srovnával tamních osteologický materiál s nálezy z Čech (Londýn, Francie, Švýcarsko, 1898–1901). Z české svrchní křídý popsal s Fričem (1902–05) ryby z rodu *Ischyodus*, nový rod *Schizospondylus* a *Parelops* aj., po Fričově smrti provedl revizi křídových plazů (1914). Při studiu recentních forem přihlížel k poznatkům získaným na fosilním materiálu. Evolučně zaměřená měla studie o vývoji končetin primitivního plaza hatterie. Napsal více než 50 vědeckých a popularizačních prací (do časopisů *Vesmír*, *Živa*, *Věda přír. aj.*), vč. několika knih, spolu s J. N. Woldřichem 1900 učebnici *Zoologie pro vyšší třídy středních škol* (5 vydání). Zpracoval několik stovek hesel pro Ottův slovník naučný.

Zajímal se o hudbu (houslista), přítel Bedřicha Smetany a Antonína Dvořáka, komponoval drobné skladby. Byl jmenován vládním radou. Od 1890 dopisující, 1914 řádný člen České akademie věd a umění. Od 1888 dopisující člen Královské české společnosti nauk, od které 1890 obdržel Hlávkovu cenu. Čestný člen ČSMG a České zoologické společnosti.

Bayer, F. (1880): *Palaeobatrachus bohemicus* H. v. Meyer aus der Braunkohle von Freudenhain. – Sitz.-Ber. Königl. böhm. Gesell. Wiss., 1880, 291–297.

– (1894): *Prodromus českých obratlovců*. 1903 *Dodatky k prodromu*.

– (1896): Kritický seznam plazův a ryb českého útvaru křídového. – Věst. Čes. Akad. Vědy Slovesn. Umění, 5, 1896, 5, 286–296.

– (1905): *Katalog českých fosilních obratlovců*. Praha, 102 s.

– (1914): Revize našich ještěřů křídových. – Rozpr. Čes. Akad. Vědy
Sloven. Umění, Tř. mat.-přírodověd., 23, 43, 7 s.

►►► Kontakty na autory a zprávy redakce

♦ Kontakty na autory

Biederman Pavel, palaia@fossils.cz

Bělohradský Vladimír, GES-BELOHRADSKY@seznam.cz

Burdová Petra, Národní muzeum, Mineralogicko-petrologické oddělení,
Václavské náměstí 68, 115 79 Praha 1, petra.burdova@nm.cz

Čížková Blanka, V Holešovičkách 41, 182 09 Praha 8,
sekretariat@geologickaspolecnost.cz

Dudíková Schulmannová Barbora, Česká geologická služba, Klárov 3,
118 21 Praha 1, barbora.schulmannova@geology.cz

Fediuk Ferry, Na Petřínách 1897, 162 00 Praha 6, fediukgeo@atlas.cz

Horáková Milada, Jaroslava Heyrovského 833/9, 67401 Třebíč,
milu.horakovi@seznam.cz

Janoušek Vojtěch, Česká geologická služba, Geologická 6, 152 00
Praha 5, vojtech.janousek@geology.cz

Johan Zdenek, BRGM, BP 6009, 45060 Orléans, France,
zdenek.johan@free.fr

Losos Zdeněk, Ústav geologických věd PřF MÚ, Brno,
losos@sci.muni.cz

Pauliš Petr, Smíškova 564, 284 01 Kutná Hora, petr.paulis@post.cz

Prokop Rudolf J., Národní muzeum, Mineralogicko-petrologické
oddělení, Václavské náměstí 68, 115 79 Praha 1, prokop.r@chello.cz

Sattran Vladimír, Zapova 1360, 150 00 Praha 5, satt@post.cz

Sidorinová Tamara, Česká geologická služba, Geologická 6, 152 00
Praha 5, tamara.sidorinova@geology.cz

Sučko Andrej, Hornická 1525, 666 03 Tišnov, andrej.sucko@wo.cz

Táborský Zdeněk, Česká geologická služba, Geologická 6, 152 00
Praha 5, zdenek.taborsky@geology.cz

Turnovec Ivan, Na Kamenici 1755, 511 01 Turnov, itu@quick.cz

Vlašimský Pavel, Česká geologická služba, Klárov 3, 118 21 Praha 1

♦ **Kontakt na sekretariát ČGS:** B. Čížková, V Holešovičkách 41, 182 09
Praha 8, tel.: 266 009 323, 732 633 647 (pouze úterý a čtvrtek 9–15
hodin), e-mail kdykoli, **POZOR**, změna adresy, nyní:
sekretariat@geologickaspolecnost.cz **Blanka Čížková**

♦ **Upozornění.** Zpravodaj je zasílán poštou pouze členům, kteří nemají e-mailovou adresu. Tento způsob volíme proto, abychom ušetřili na drahém poštovním. Kolegům, kteří si přesto budou přát dostávat Zpravodaj poštou, bude samozřejmě vyhověno. Na druhé straně prosíme kolegy, kteří mají novou e-mailovou adresu nebo si ji změň, aby nám to oznámili.

Zdeněk Tábořský

♦ **Uzávěrka Zpravodaje 10** bude 15. 12. 2009. Příspěvky zasílejte průběžně, tj. kdykoli, na adresu: RNDr. Z. Tábořský, Česká geologická služba, Geologická 6, 152 00 Praha 5, tel: 251 085 227 – práce, 222 936 296 – byt, mobil: 606 738 858 a 606 284 696, fax: 251 818 748, e-mail: zdenek.taborsky@geology.cz nebo zdededek@seznam.cz .

Zdeněk Tábořský

♦ **Pokyny pro autory**

Formát MS Word, styl normální, font arial nebo times, řádkování jednoduché, zarovnání do bloků, žádné odsazení. Do textu je možné zařadit obrázek nebo tabulku, nebo je poslat samostatně. Doporučená maximální délka příspěvku jsou 2 strany A4.

Nezapomeňte název příspěvku, celé jméno autora a adresu včetně e-mailu.

Zdeněk Tábořský

♦ **Zpravodaj České geologické společnosti 9 – červenec 2009**

Vydala © Česká geologická společnost, Praha 2009, editor a odpovědný redaktor Zdeněk Tábořský, vytisklo nakladatelství Tribun, Gorkého 41, 602 00 Brno, náklad 340 výtisků. Redakční rada: RNDr. Petr Budil, Ph.D., Mgr. Vlasta Čechová, RNDr. Oldřich Fatka., CSc, prof. RNDr. Ferry Fediuk, CSc., RNDr. Pavel Röhlich, CSc., RNDr. Tamara Sidorinová, RNDr. Zdeněk Tábořský (předseda).

Články v rubrice „Sběratelské zajímavosti a zprávy“ procházejí recenzním řízením.

ISSN 1801-3163

www.nikon.cz